Форма № 24

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Запорізька політехніка»

Факультет соціальних наук
(повне найменування факультету)

Соціальна робота
(повне найменування кафедри)

Пояснювальна записка

до дипломного проєкту (роботи)
бакалавр
(ступінь вищої освіти)

на тему Волонтерство як форма громадської активності населення: регіональний аспект
(назва теми)

Виконав(ла): студент(ка) 4 курсу,
групи СНз-212
Спеціальності 231 Соціальна робота
(код і найменування спеціальності)
Освітня програма (спеціалізація)
Соціальна робота
ГНОЄВА Т. П.
(ПРІЗВИЩЕ та ініціали)
Керівник ТАРАН В. О.
(ПРІЗВИЩЕ та ініціали)
Рецензент БАРШАЦЬКА Г. Ю.

2026

Форма № 25

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Запорізька політехніка»
(повне найменування закладу вищої освіти)

Факультет соціальних наук
Кафедра «Соціальна робота»
Ступінь вищої освіти бакалавр
Спеціальність 231 Соціальна робота
(код і найменування)
Освітня програма (спеціалізація) Соціальна робота
(назва освітньої програми (спеціалізації)

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри _____

«06» лютого 2026 року

З А В Д А Н Н Я
НА ДИПЛОМНИЙ ПРОЄКТ (РОБОТУ) СТУДЕНТА(КИ)

ГНОЄВОЇ Тетяни Петрівни
(ПРІЗВИЩЕ, ім'я, по батькові)

1. Тема проєкту (роботи) Волонтерство як форма громадської активності населення: регіональний аспект
керівник проєкту (роботи) д.філос.н.,проф. ТАРАН Володимир Олександрович
(науковий ступінь, вчене звання, ПРІЗВИЩЕ, ім'я, по батькові)
затверджені наказом закладу вищої освіти від «06» лютого 2026 року № 41
2. Строк подання студентом проєкту (роботи) «14» травня 2026 року
3. Вихідні дані до проєкту (роботи) 97 сторінок, 3 таблиці, 86 джерел
4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити) розкрити сутність, ознаки та принципи волонтерської діяльності; охарактеризувати волонтерство як форму громадської активності та соціальної відповідальності населення; проаналізувати нормативно-правове забезпечення волонтерської діяльності в Україні; охарактеризувати волонтерську діяльність в регіоні; проаналізувати діяльність волонтерських організацій та ініціатив регіону; визначити основні проблеми та напрями активізації волонтерської діяльності населення на регіональному рівні.
5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень, кількість слайдів, плакатів) таблиця 2.1. Основні напрями волонтерської діяльності в м. Запоріжжя та Запорізькій області; таблиця 2.2. Порівняльна характеристика діяльності волонтерських організацій та ініціатив м. Запоріжжя і Запорізької області; таблиця 2.3. Проблеми волонтерської діяльності в Запорізькому регіоні та напрями її активізації.

6. Консультанти розділів проєкту (роботи)

Розділ	ПРІЗВИЩЕ, ініціали та посада консультанта	Дата, підпис	
		завдання видав	прийняв виконане завдання
1	ТАРАН В. О., професор	10.02.2026	13.03.2026
2	ТАРАН В. О., професор	14.03.2026	13.04.2026
Норм-ль	НОВАК Т. О., ст. викладач	30.04.2026	07.05.2026

7. Дата видачі завдання «06» лютого 2026 року.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів дипломного проєкту (роботи)	Строк виконання етапів проєкту (роботи)	Примітка
1	Затвердження теми	06.02.2026	
2	Затвердження завдання на дипломний проєкт (роботу)	06.02.2026	
3	Складання змісту	10.02.2026	
4	Виконання першого розділу	13.03.2026	
5	Виконання другого розділу	13.04.2026	
6	Формування висновків	17.04.2026	
7	Перевірка роботи керівником	24.04.2026	
8	Оформлення дипломного проєкту (роботи)	30.04.2026	
9	Нормоконтроль та перевірка на запозичення	07.05.2026	
10	Попередній захист дипломного проєкту (роботи)	11.05.2026	
11	Подання роботи на кафедру	14.05.2026	
12	Одержання відгуку та рецензії	15.05.2026	
13	Захист дипломного проєкту (роботи)	10.06.2026	

Студент(ка) _____ Тетяна ГНОЄВА
(підпис) (Ім'я ПРІЗВИЩЕ)

Керівник проекту (роботи) _____ Володимир ТАРАН

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота магістра: 97 сторінок, 3 таблиці, 86 джерел.

Об’єктом дослідження є волонтерство як форма громадської активності населення.

Предметом дослідження є регіональні особливості волонтерської діяльності як форми громадської активності населення.

Метою бакалаврської роботи є проаналізувати волонтерство як форму громадської активності населення, визначити особливості його розвитку на регіональному рівні та окреслити напрями його активізації.

У роботі застосовувалися загальнонаукові та спеціальні методи: аналіз і синтез – для розкриття сутності волонтерства та узагальнення наукових підходів; системний підхід – для розгляду волонтерства як форми громадської активності; аналіз документів та інформаційних матеріалів, елементи контент-аналізу, описово-аналітичний і порівняльний методи – для характеристики волонтерської діяльності на регіональному рівні.

Практичне значення роботи полягає в тому, що її матеріали можуть бути використані для подальшого вивчення волонтерства, підготовки навчальних матеріалів із соціальної роботи й громадської активності, а також для розроблення рекомендацій щодо активізації волонтерської діяльності в територіальних громадах.

ВОЛОНТЕРСТВО, ГРОМАДСЬКА АКТИВНІСТЬ, ВОЛОНТЕРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ, РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ

ЗМІСТ

ВСТУП..... 6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ВОЛОНТЕРСТВА ЯК ФОРМИ ГРОМАДСЬКОЇ АКТИВНОСТІ НАСЕЛЕННЯ..... 10
1.1. Сутність, ознаки та принципи волонтерської діяльності 10
1.2. Волонтерство як форма громадської активності та соціальної відповідальності населення 22
1.3. Нормативно-правове забезпечення волонтерської діяльності в Україні..... 30
РОЗДІЛ 2. ПРАКТИЧНИЙ АНАЛІЗ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ФОРМИ ГРОМАДСЬКОЇ АКТИВНОСТІ НАСЕЛЕННЯ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ..... 39
2.1. Характеристика волонтерської діяльності в регіоні..... 39
2.2. Аналіз діяльності волонтерських організацій та ініціатив регіону 47
2.3. Проблеми та напрями активізації волонтерської діяльності населення на регіональному рівні..... 72
ВИСНОВКИ..... 82
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ..... 89

ВСТУП

У сучасних умовах волонтерство виступає однією з важливих форм громадської активності населення, що відображає готовність людей до взаємодопомоги, соціальної відповідальності, участі у вирішенні суспільно значущих проблем та підтримки вразливих категорій населення. Особливого значення волонтерська діяльність набула в Україні в умовах повномасштабної війни, коли значна частина громадян, громадських організацій, благодійних фондів, ініціативних груп і місцевих спільнот долучилася до підтримки військовослужбовців, внутрішньо переміщених осіб, постраждалих від обстрілів, дітей, людей похилого віку, осіб з інвалідністю та мешканців прифронтових територій.

Актуальність теми бакалаврської роботи зумовлена тим, що волонтерство в сучасному українському суспільстві є не лише формою благодійної допомоги, а й важливим механізмом громадської самоорганізації, соціальної згуртованості та підтримки життєстійкості громад. В умовах війни волонтерська діяльність фактично стала відповіддю громадянського суспільства на гуманітарні, соціальні, психологічні, безпекові та економічні виклики. Вона сприяє оперативному реагуванню на потреби населення, посиленню взаємодії між громадянами, громадськими організаціями, органами влади, міжнародними партнерами та місцевими громадами.

Особливої актуальності дослідження набуває в регіональному вимірі, оскільки характер, напрями та масштаби волонтерської діяльності значною мірою залежать від соціально-економічної, безпекової та гуманітарної ситуації конкретного регіону. Для прифронтових територій волонтерство має особливе значення, адже воно поєднує гуманітарну допомогу, евакуаційний супровід, психологічну підтримку, допомогу постраждалим від обстрілів, соціальний супровід внутрішньо переміщених осіб та участь у процесах відновлення

громад. Саме тому регіональний аспект волонтерства потребує окремого наукового осмислення.

Проблематика волонтерства та волонтерської діяльності розглядалася у працях багатьох вітчизняних і зарубіжних дослідників. Теоретичні та прикладні аспекти волонтерства досліджували О. Безпалько, І. Звєрєва, Н. Заверико, Т. Лях, Г. Лактіонова, В. Назарук, І. Грига, Ю. Поліщук, С. Толстоухова, М. Тименко та інші. Волонтерство як соціальний феномен, прояв громадянської активності, благодійності й соціальної відповідальності розглядали І. Бекешкіна, М. Дейчаківський, Н. Івченко, О. Яременко, Ф. Ступак, О. Шатохіна та інші науковці. Окремі аспекти волонтерства як форми соціальної активності, просоціальної поведінки та громадянської участі висвітлені у працях М. Тропіної, К. Хоменко, І. Карпової, І. Литвиненко, Є. Сірого, О. Сірої та інших авторів.

Об’єкт дослідження – волонтерство як форма громадської активності населення.

Предмет дослідження – регіональні особливості волонтерської діяльності як форми громадської активності населення.

Мета бакалаврської роботи – проаналізувати волонтерство як форму громадської активності населення, визначити особливості його розвитку на регіональному рівні та окреслити напрями його активізації.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі завдання:

– розкрити сутність, ознаки та принципи волонтерської діяльності;

– охарактеризувати волонтерство як форму громадської активності та соціальної відповідальності населення;

– проаналізувати нормативно-правове забезпечення волонтерської діяльності в Україні;

– охарактеризувати волонтерську діяльність в регіоні;

– проаналізувати діяльність волонтерських організацій та ініціатив регіону;

– визначити основні проблеми та напрями активізації волонтерської діяльності населення на регіональному рівні.

Методологічну основу бакалаврської роботи становлять загальнонаукові та спеціальні методи наукового пізнання. Метод аналізу було використано для розкриття сутності, ознак, принципів, форм і напрямів волонтерської діяльності; метод синтезу – для узагальнення наукових підходів до розуміння волонтерства як соціального явища, форми громадської активності та прояву соціальної відповідальності населення; системний підхід – для розгляду волонтерської діяльності як складової громадянського суспільства, соціальної підтримки населення та громадської самоорганізації. У практичній частині роботи застосовано метод аналізу документів та інформаційних матеріал

Елементи наукової новизни роботи полягають у тому, що визначено регіональні особливості волонтерської діяльності як форми громадської активності населення, узагальнено основні моделі волонтерської допомоги в регіоні; виокремлено проблеми розвитку волонтерства в умовах прифронтового регіону та окреслено напрями його подальшої активізації.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що матеріали бакалаврської роботи можуть бути використані для подальшого вивчення волонтерської діяльності, підготовки навчальних матеріалів із соціальної роботи, громадської активності та діяльності громадських організацій, а також для розроблення рекомендацій щодо активізації волонтерства на рівні територіальних громад. Окремі положення роботи можуть бути корисними для благодійних фондів, громадських організацій, волонтерських ініціатив, органів місцевого самоврядування та соціальних служб, які працюють із внутрішньо переміщеними особами, постраждалими від війни та іншими вразливими категоріями населення.

Структура бакалаврської роботи зумовлена метою та завданнями дослідження. Робота складається зі вступу, двох розділів, що містять шість підрозділів, висновків, списку використаних джерел. У першому розділі розкрито теоретичні засади дослідження волонтерства як форми громадської

активності населення. У другому розділі здійснено практичний аналіз волонтерської діяльності на регіональному рівні Загальний обсяг роботи становить 97 сторінок, список використаних джерел містить 86 найменувань.

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ВОЛОНТЕРСТВА ЯК ФОРМИ ГРОМАДСЬКОЇ АКТИВНОСТІ НАСЕЛЕННЯ

1.1. Сутність, ознаки та принципи волонтерської діяльності

Волонтерська діяльність є важливою формою соціальної активності особистості та одним із проявів громадянської участі населення у вирішенні суспільно значущих проблем. У сучасних умовах волонтерство розглядається не лише як окрема форма допомоги людям, які перебувають у складних життєвих обставинах, а й як соціальний феномен, що відображає рівень солідарності, відповідальності, самоорганізації та готовності громадян брати участь у житті суспільства [46, С. 101-104; 53, С. 65-74]. Особливої актуальності волонтерська діяльність набуває в періоди соціальних криз, надзвичайних ситуацій, воєнних викликів, коли держава та офіційні соціальні інститути не завжди можуть оперативно задовольнити всі потреби населення [16, С. 207-209].

Проблематика волонтерського руху та волонтерської діяльності широко представлена у працях вітчизняних і зарубіжних науковців. Зокрема, волонтерство як соціальний феномен, пов’язаний із розвитком громадянського суспільства, досліджували І. Бекешкіна, М. Дейчаківський, Н. Івченко, Ф. Ступак, О. Шатохіна, О. Яременко та інші. Теоретичні й прикладні аспекти розвитку волонтерства, а також історію становлення волонтерського руху вивчали О. Безпалько, І. Грига, Н. Заверико, І. Звєрєва, В. Кратінова, Г. Лактіонова, Т. Лях, В. Назарук, І. Пінчук, Ю. Поліщук, М. Тименко, С. Толстоухова та інші. Серед зарубіжних дослідників важливе місце посідають праці Г. Каскеллі, Р. Кроу, Р. Лінча, С. Маккарлі, М. Нуланда та інших авторів, які розглядали волонтерство як ресурс соціальної підтримки, громадської участі та розвитку неурядового сектору [1; 24; 39].

У науковій літературі волонтерство трактується як багатовимірне явище, що поєднує морально-ціннісний, соціальний, громадянський, організаційний, психологічний і практичний аспекти. Дослідники підкреслюють, що волонтерська діяльність пов'язана з добровільним наданням часу, зусиль, знань, умінь або інших ресурсів на користь інших людей, соціальних груп, громад чи суспільства загалом. Дж. Вілсон розглядає волонтерство як діяльність, у якій людина добровільно надає свій час для користі іншої особи, групи або суспільно значущої справи. При цьому така діяльність відрізняється від випадкової допомоги тим, що передбачає певну тривалість, усвідомленість і залученість людини до суспільно корисної дії [3, с. 17-20; 44, с. 12-20].

Українські дослідники М. Захарчук і Н. Пьонтковська визначають волонтерство як форму благодійної громадської діяльності із залученням широкого кола осіб та без жорсткої регламентації діяльності [52, С. 277-290]. Л. Романовська, К. Хоменко, І. Карпова розглядають волонтерство як різновид благодійності, як суспільну, тобто некомерційну та неполітичну діяльність у широкому значенні цього поняття. У такому підході акцент робиться на тому, що волонтерство спрямоване не на отримання прибутку чи політичного впливу, а на допомогу іншим людям, підтримку громад і розв'язання соціально значущих проблем [52].

М. Тропіна пропонує розглядати волонтерство як форму соціального служіння, що здійснюється за вільним волевиявленням громадян і спрямовується на безкорисливе надання спеціальних послуг людям, їх підтримку, захист та особистісний розвиток. Такий підхід є важливим, оскільки дозволяє розуміти волонтерську діяльність не лише як зовнішню допомогу, а й як процес соціального виховання, формування толерантності, відповідальності, милосердя та готовності до співучасті у вирішенні проблем інших людей.

Важливою характеристикою волонтерства є його вихід за межі приватного життя особи у публічну сферу. Тобто волонтерська активність не обмежується лише особистими чи родинними відносинами, а спрямовується

на ширше соціальне середовище. Саме тому волонтерство можна розглядати як форму участі громадян у розв'язанні соціальних проблем, підтримці вразливих категорій населення, розвитку громад, реалізації гуманітарних, освітніх, культурних, екологічних, благодійних та інших суспільно значущих ініціатив.

Поняття волонтерської діяльності, спрямованої на надання допомоги іншим людям, у наукових джерелах співвідноситься з такими категоріями, як «неадаптивна активність», «просоціальна поведінка», «нормативна поведінка», «наднормативна поведінка» та «альтруїзм». Зокрема, волонтерська діяльність може розглядатися як вид неадаптивної активності особистості, тобто здатності людини діяти в непередбачених обставинах, які потребують нестандартних рішень, ініціативності, творчого підходу й готовності до відповідальності. У цьому контексті Крапівіна пов'язує волонтерство з готовністю людини до дій у складних і непередбачуваних ситуаціях, а Н. Дудко характеризує волонтерську діяльність як неадаптивну саме через її нестандартність і готовність діяти в нестабільній політичній, соціальній та економічній обстановці [24, С. 169-174; 77, С. 23-30].

К. Хоменко зазначає, що волонтерство має всі ознаки неадаптивної активності особистості: здатність винаходити нові способи вирішення проблемних ситуацій, творчий підхід до справи, вихід за межі передбаченого, схильність іти на ризик, брати на себе відповідальність, виявляти ініціативність. Волонтери, за таким підходом, не лише виконують певні соціально корисні дії, а й активно розвиваються як особистості, долають власні обмеження, набувають нового досвіду та прагнуть до самореалізації.

Волонтерську діяльність доцільно розглядати і через призму просоціальної поведінки. Н. Поліщук визначає просоціальну поведінку як суспільно схвальну поведінку, тобто дії, спрямовані на благополуччя інших людей. У цьому сенсі волонтерство є однією з найбільш виражених форм просоціальної активності, оскільки воно поєднує готовність допомагати,

співпереживати, підтримувати та діяти на користь інших без очікування прямої матеріальної винагороди.

Зокрема, дослідники наголошують, що волонтерська діяльність є однією з найефективніших форм прояву соціальної активності молоді та набуття нею досвіду просоціальної поведінки. Соціальна активність особистості передбачає критичне ставлення до дійсності, постійну потребу самостійно осмислювати те, що відбувається в країні та світі, а також прагнення зробити життя кращим. У цьому контексті волонтерство виступає практичною формою активної життєвої позиції, через яку людина не лише декларує свою небайдужість, а й реалізує її у конкретних діях [8; 75, С. 121-129].

У психологічній літературі феномен волонтерства трактується як форма громадянської участі у суспільно корисних справах, спосіб колективної взаємодії та ефективний механізм вирішення актуальних соціальних проблем. Також волонтерство розглядається як непримусова діяльність, що ґрунтується на прагненні допомогти; як справа, зроблена без попередньої думки про фінансову винагороду; як добровільний вибір діяльності, що відображає особисті погляди й позиції людини; як активна участь громадянина в суспільному житті, яка зазвичай реалізується у спільній діяльності в межах різних асоціацій і сприяє покращенню якості життя. Водночас волонтерство розглядають і як прояв милосердя, доброчинності, філантропії, соціальної підтримки, захисту й допомоги тим, хто її потребує [1, С. 12-16; 72, С. 62-68].

У дослідженнях Р. Кнаана, Ф. Генді та М. Водсворт звертається увага на те, що поняття «волонтер» не є однозначним і потребує чіткого окреслення. Автори виокремлюють кілька ключових вимірів волонтерства: добровільність вибору, характер винагороди, організаційний контекст діяльності та коло осіб, на користь яких здійснюється допомога. Такий підхід дозволяє відмежувати справжню волонтерську діяльність від примусової, оплачуваної або формальної участі, яка не має вираженої суспільно корисної спрямованості.

Міжнародні підходи також підкреслюють добровільний і безоплатний характер волонтерства. Зокрема, Організація Об’єднаних Націй визначає

волонтерство як добровільну діяльність, яку людина виконує без оплати за свій час і роботу. У цьому визначенні акцент зроблено на трьох базових складових: добровільності, безоплатності та суспільній корисності діяльності. Водночас волонтерство не варто ототожнювати лише з безоплатною працею, оскільки його зміст значно ширший: воно пов'язане з моральним вибором, громадянською позицією, соціальною відповідальністю та прагненням людини бути корисною для інших.

У вітчизняному правовому полі волонтерська діяльність визначається як добровільна, соціально спрямована, неприбуткова діяльність, що здійснюється волонтерами шляхом надання волонтерської допомоги. Відповідно, волонтерська допомога охоплює роботи та послуги, які безоплатно виконуються і надаються волонтерами. Важливим є те, що безоплатне виконання робіт або надання послуг на основі сімейних, дружніх чи сусідських відносин не вважається волонтерською діяльністю, оскільки волонтерство має ширшу соціальну спрямованість і виходить за межі приватної взаємодії [73, с. 144-148].

У вітчизняному правовому полі волонтерська діяльність також розглядається як форма благодійної діяльності. Відповідно до Закону України «Про волонтерську діяльність», вона визначається як добровільна, соціально спрямована, неприбуткова діяльність, що здійснюється волонтерами шляхом надання волонтерської допомоги. При цьому волонтерська допомога охоплює роботи та послуги, які безоплатно виконуються і надаються волонтерами. Важливим є те, що законодавець чітко відмежовує волонтерську діяльність від безоплатного виконання робіт або надання послуг на основі сімейних, дружніх чи сусідських відносин, оскільки такі дії не вважаються волонтерською діяльністю. Це підкреслює суспільний, а не приватно-побутовий характер волонтерства [61].

Закон України «Про волонтерську діяльність» визначає волонтера як фізичну особу, яка добровільно здійснює соціально спрямовану неприбуткову діяльність шляхом надання волонтерської допомоги. Волонтерами можуть

бути громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах і є дієздатними. Окремо законодавством передбачено участь неповнолітніх осіб у волонтерській діяльності за згодою батьків, усиновлювачів, прийомних батьків, батьків-вихователів або піклувальника, однак для них встановлено певні обмеження щодо окремих напрямів волонтерської допомоги, зокрема діяльності в медичних закладах та окремих напрямах, пов'язаних із підвищеним рівнем відповідальності й ризику. Іноземці та особи без громадянства здійснюють волонтерську діяльність через організації та установи, що залучають волонтерів, інформація про які розміщується на офіційному вебсайті відповідного центрального органу виконавчої влади. Волонтер також може отримати посвідчення волонтера, якщо здійснює діяльність в організаціях або установах, що залучають до своєї роботи волонтерів [61].

Таким чином, законодавче визначення волонтерської діяльності конкретизує її ключові ознаки: добровільність, соціальну спрямованість, неприбутковість, безоплатність, суспільну користь і організаційний або самоорганізаційний характер. У поєднанні з науковими підходами це дає підстави розглядати волонтерство не лише як форму благодійної допомоги, а і як особливий прояв громадської активності населення, що виходить за межі приватних відносин і спрямовується на розв'язання суспільно значущих проблем.

Отже, сутність волонтерської діяльності полягає в добровільній, соціально спрямованій, безоплатній і неприбутковій активності особи чи групи осіб, яка здійснюється з метою надання допомоги, підтримки, захисту інтересів або покращення умов життя інших людей, громад чи суспільства в цілому. Волонтерство ґрунтується не на примусі чи матеріальній вигоді, а на внутрішній мотивації людини, її моральних переконаннях, емпатії, почутті солідарності та соціальної відповідальності.

Українська дослідниця І. Чайка характеризує волонтерство як суспільно корисну діяльність, що не має на меті досягнення інших цілей, окрім

суспільного блага, і ґрунтується на загальнолюдських цінностях. У цьому підході важливо те, що волонтерство розглядається не лише як допомога конкретній особі, а як діяльність, спрямована на прирощення людського капіталу, розвиток моральної особистості та підтримку суспільної єдності. Саме тому волонтерство є важливим елементом розвитку громадського сектору, соціальної відповідальності та громадянського суспільства загалом [81, С. 72-79].

Окремим аспектом сутності волонтерства є його мотиваційна основа. Мотивація до волонтерської діяльності може бути пов’язана з потребами людини у самореалізації, соціальному визнанні, належності до спільноти, набутті нового досвіду, розвитку навичок, розширенні соціальних зв’язків, а також із бажанням допомогти іншим. За теорією А. Маслоу, волонтерська діяльність може відповідати потребам вищого рівня, зокрема потребам у повазі, самореалізації та визнанні соціуму. Волонтери можуть долучатися до громадських ініціатив для того, щоб реалізувати власні цінності, відчути свою значущість, бути корисними для інших і зробити внесок у спільну справу.

Ф. Герцберґ пов’язував мотивацію людини з чинниками задоволення, серед яких важливими є досягнення, визнання, відповідальність, особистісне зростання та змістовність діяльності. У контексті волонтерства ці чинники проявляються через відчуття користі від власної праці, позитивну оцінку з боку громади, можливість впливати на вирішення соціальних проблем і набувати нового досвіду. Дослідження Клері, Снайдера та їхніх колег також засвідчують, що мотивація до волонтерської діяльності може бути пов’язана із соціальною допомогою, самоактуалізацією, кар’єрним розвитком, пізнавальними інтересами та прагненням до соціальної взаємодії [21, с. 145].

Таким чином, мотивація волонтерства є багатогранним явищем, яке охоплює як особистісні, так і соціальні чинники. До особистісних чинників належать індивідуальні цінності, емпатія, потреба в самореалізації, бажання бути корисним, прагнення до особистісного розвитку та набуття нового досвіду. Соціальні чинники включають підтримку родини й друзів, соціальне

визнання, належність до групи або спільноти, взаємодію з іншими волонтерами, сприятливе середовище та актуальні потреби громади. Саме поєднання внутрішніх переконань людини й зовнішніх соціальних умов формує готовність до волонтерської діяльності.

Волонтерська діяльність має низку характерних ознак, які дозволяють відрізнити її від інших видів соціальної, благодійної, професійної чи громадської активності. Першою і базовою ознакою є добровільність. Вона означає, що людина самостійно приймає рішення про участь у волонтерській діяльності, без примусу, тиску чи адміністративного зобов'язання. Добровільність є основою внутрішньої мотивації волонтера, оскільки саме особисте бажання допомагати іншим визначає справжній зміст волонтерської участі.

Другою ознакою є безоплатність. Волонтерська діяльність не передбачає отримання заробітної плати або прямої матеріальної винагороди за виконану роботу. Це не означає, що волонтер не може отримувати моральне задоволення, новий досвід, соціальні зв'язки або професійні навички. Однак ці результати не є основною метою діяльності. У наукових підходах підкреслюється, що наявність матеріальної винагороди або прямої вигоди зменшує відповідність діяльності класичному розумінню волонтерства.

Третьою важливою ознакою є соціальна спрямованість. Волонтерство завжди зорієнтоване на користь іншої людини, групи, громади або суспільства. Воно передбачає реагування на певну соціальну потребу: допомогу людям у складних життєвих обставинах, підтримку дітей, молоді, осіб похилого віку, внутрішньо переміщених осіб, військовослужбовців, постраждалих від війни, людей з інвалідністю, малозабезпечених сімей тощо. Саме соціальна значущість відрізняє волонтерство від дозвіллєвої або суто особистої активності.

Четвертою ознакою є неприбутковість. Волонтерська діяльність не спрямовується на отримання прибутку ні самим волонтером, ні організацією, яка залучає волонтерів. Її результатом має бути суспільна користь, а не

комерційна вигода. У цьому сенсі волонтерство тісно пов’язане з діяльністю громадських, благодійних, релігійних, молодіжних та інших організацій, однак може здійснюватися і в межах неформальних ініціатив громадян.

П’ятою ознакою є організованість або самоорганізованість. Волонтерська діяльність може реалізовуватися як у межах офіційно зареєстрованих громадських чи благодійних організацій, так і через неформальні ініціативні групи. У цьому аспекті волонтерство виступає проявом самоорганізації населення, коли громадяни об’єднуються навколо певної проблеми та самостійно шукають способи її розв’язання. Науковці зазначають, що волонтерство може бути як формальним, тобто пов’язаним з організаціями, так і неформальним, коли допомога надається без створення окремої інституційної структури.

Шостою ознакою є ціннісна мотивація. Волонтерська діяльність ґрунтується на гуманізмі, милосерді, солідарності, відповідальності, взаємодопомозі та громадянській небайдужості. Для волонтера важливим є не лише сам факт виконання певної дії, а й усвідомлення її суспільного значення. Саме ціннісна основа робить волонтерство стійкою формою громадської активності, здатною мобілізувати населення у складних соціальних умовах.

Сьомою ознакою можна визначити суспільну корисність волонтерської діяльності. Волонтерство спрямоване на досягнення позитивного соціального результату, покращення якості життя людей, підтримку громад, подолання наслідків кризових ситуацій, розвиток взаємодопомоги та соціальної згуртованості. У цьому значенні волонтерська діяльність є не лише індивідуальним актом допомоги, а й важливим соціальним ресурсом, який сприяє зміцненню громадянського суспільства.

Восьмою ознакою є гнучкість і здатність до швидкого реагування. Волонтерські ініціативи часто виникають у відповідь на конкретну соціальну потребу, проблему або кризову ситуацію. Саме тому волонтерство здатне швидко адаптуватися до нових викликів, мобілізувати ресурси, залучати небайдужих громадян і доповнювати діяльність державних та соціальних

інституцій. Ця ознака особливо виразно проявляється в умовах воєнного стану, гуманітарних криз, масового переміщення населення, руйнування соціальної інфраструктури та зростання потреб у підтримці вразливих категорій населення.

З початком повномасштабної війни російської федерації проти України волонтерський рух в Україні набув особливої суспільної значущості. Волонтерство стало одним із найефективніших засобів громадської самоорганізації, підтримки військових, внутрішньо переміщених осіб, постраждалого цивільного населення, дітей, людей похилого віку та інших соціально вразливих груп. У таких умовах волонтерська діяльність виконує не лише гуманітарну, а й соціально-психологічну функцію, оскільки сприяє підтримці людей у кризових обставинах, збереженню соціальних зв'язків, мобілізації громадянської відповідальності та зміцненню суспільної стійкості [20, с. 21].

Водночас волонтерство в умовах війни потребує спеціальних знань, координації, дотримання безпеки та взаємодії з громадськими організаціями, органами влади, благодійними фондами, міжнародними партнерами й місцевими громадами. У таких ситуаціях особливо затребуваними стають волонтери з різними професійними й освітніми навичками: у сфері медицини, психологічної підтримки, логістики, соціальної роботи, інформаційних технологій, комунікації, правової допомоги тощо. Це свідчить про те, що сучасне волонтерство поступово набуває більш організованого, професіоналізованого й системного характеру.

Окремої уваги потребують принципи волонтерської діяльності. У науковому розумінні принципи – це основні керівні ідеї, засадничі положення, які визначають зміст, спрямованість і межі певного виду діяльності. Є. Кравцова зазначає, що принципи волонтерської діяльності відображають її правову природу, сутність, ціннісні орієнтири та ставлення суспільства до волонтерства. Саме принципи дозволяють забезпечити етичний, правомірний і соціально відповідальний характер волонтерської допомоги [41, с. 49-50].

До основних принципів волонтерської діяльності належать законність, гуманність, рівність, добровільність, безоплатність, неприбутковість, відповідальність, солідарність і повага до гідності людини. Ці принципи відображають як правовий, так і морально-етичний зміст волонтерства [15, с. 21].

Принцип законності означає, що волонтерська діяльність має здійснюватися відповідно до чинного законодавства, з дотриманням прав людини, правил безпеки, етичних норм та встановлених процедур. Цей принцип особливо важливий у діяльності волонтерських організацій, які працюють з вразливими категоріями населення, гуманітарною допомогою, збором коштів або підтримкою військових і постраждалих від війни.

Принцип гуманності передбачає повагу до гідності людини, її прав, потреб, життєвих обставин і особистої автономії. Волонтерська допомога не повинна принижувати отримувача допомоги, формувати залежність або демонструвати зверхність. Навпаки, вона має бути спрямована на підтримку людини, відновлення її ресурсів, посилення здатності долати складні життєві обставини.

Принцип рівності означає недопущення дискримінації у процесі надання волонтерської допомоги. Волонтерська діяльність має здійснюватися незалежно від статі, віку, соціального походження, місця проживання, політичних переконань, релігійних поглядів чи інших ознак людини. У цьому аспекті волонтерство виступає інструментом соціальної згуртованості та підтримки тих, хто потребує допомоги.

Принцип добровільності є визначальним для волонтерської діяльності, оскільки саме добровільний вибір людини відрізняє волонтерство від обов’язкової праці, службових завдань або примусової участі. Волонтер самостійно визначає свою готовність, можливості, час і форму участі в допомозі.

Принцип безоплатності підкреслює, що волонтер не отримує матеріальної винагороди за свою діяльність. Його участь базується на

внутрішній мотивації, бажанні бути корисним, підтримати інших і зробити внесок у розвиток громади або суспільства.

Принцип неприбутковості означає, що волонтерська діяльність не має комерційної мети. Її результатом має бути суспільна користь, а не фінансовий прибуток. Саме тому волонтерство тісно пов'язане з громадською активністю, благодійністю, соціальною відповідальністю та розвитком громадянського суспільства.

Принцип відповідальності передбачає усвідомлене ставлення волонтера до взятих на себе зобов'язань, дотримання домовленостей, етичних норм, правил безпеки та поваги до отримувачів допомоги. Волонтерська діяльність не може бути хаотичною або безвідповідальною, оскільки вона часто стосується людей, які перебувають у складних життєвих обставинах і потребують якісної та своєчасної підтримки.

Принцип солідарності відображає готовність людей об'єднуватися заради спільної мети, підтримувати одне одного та діяти в інтересах громади чи суспільства. Саме солідарність є однією з основних ціннісних засад волонтерства, оскільки вона формує відчуття причетності, взаємної підтримки та спільної відповідальності за подолання соціальних проблем.

Принцип поваги до гідності людини означає, що допомога має надаватися з урахуванням прав, потреб і життєвої ситуації отримувача. Волонтер не повинен ставитися до людини як до пасивного об'єкта допомоги; навпаки, важливо підтримувати її суб'єктність, самостійність і право на власний вибір.

Таким чином, волонтерська діяльність є особливою формою суспільно корисної активності, що поєднує добровільність, безоплатність, соціальну спрямованість, неприбутковість, гуманістичну мотивацію, організованість, відповідальність і орієнтацію на допомогу іншим. Її сутність полягає не лише у виконанні конкретних робіт чи наданні послуг, а й у формуванні культури взаємодопомоги, солідарності, милосердя, соціальної відповідальності та активної громадянської позиції. Волонтерство виступає важливим ресурсом

розвитку громадянського суспільства, механізмом соціальної підтримки населення та однією з дієвих форм громадської активності, що особливо яскраво проявляється на рівні громад і регіонів.

1.2. Волонтерство як форма громадської активності та соціальної відповідальності населення

Волонтерство є однією з найбільш виразних форм громадської активності населення, оскільки воно передбачає добровільну участь людей у вирішенні соціально значущих проблем, підтримці інших осіб, розвитку громади та посиленні суспільної згуртованості. На відміну від пасивного співчуття або декларативної небайдужості, волонтерська діяльність має практичний характер, адже виявляється у конкретних діях, а саме у наданні допомоги, організації підтримки, залученні ресурсів, участі в громадських ініціативах, соціальних проєктах, гуманітарних акціях, освітніх, культурних, екологічних та інших суспільно корисних заходах.

У науковій літературі громадська активність розглядається як усвідомлена участь особи або групи людей у суспільному житті, спрямована на задоволення потреб громади, захист суспільних інтересів, розв’язання актуальних проблем та вплив на соціальні процеси. У цьому контексті волонтерство виступає не лише формою допомоги окремим особам, а й способом участі населення у розвитку громадянського суспільства. А. Матійчик підкреслює, що волонтерська діяльність є важливою детермінантою розвитку громадянського суспільства, оскільки вона активізує участь громадян у суспільних процесах, посилює самоорганізацію населення та формує відповідальне ставлення до спільних проблем [46, С. 105-106].

Громадська активність населення передбачає не лише інтерес до суспільних подій, а й готовність людини діяти задля суспільного блага. Саме тому волонтерство можна розглядати як практичний прояв активної громадянської позиції. Людина, яка долучається до волонтерської діяльності,

не очікує, що вирішення соціальних проблем буде здійснюватися виключно державою чи спеціалізованими установами, а бере на себе частину відповідальності за підтримку інших людей і громади. У цьому сенсі волонтерство є важливим механізмом переходу від пасивного спостереження до активної участі у суспільному житті.

Волонтерська діяльність тісно пов'язана з функціонуванням громадянського суспільства. Громадянське суспільство передбачає наявність активних громадян, об'єднань, ініціативних груп, благодійних фондів, громадських організацій, які здатні самостійно реагувати на суспільні потреби. Саме волонтерські ініціативи часто виникають у тих сферах, де є гостра соціальна проблема, недостатність ресурсів або потреба у швидкому реагуванні. О. Панькова, О. Касперович та О. Іщенко розглядають волонтерський рух як важливий ресурсний потенціал українського суспільства, що проявляється у здатності людей до самоорганізації, взаємодопомоги та мобілізації соціальних ресурсів [53, С. 277-290]. Волонтерство як форма громадської активності має кілька важливих вимірів. По-перше, воно має ціннісний вимір, оскільки ґрунтується на гуманізмі, милосерді, солідарності, взаємодопомозі, відповідальності та небайдужості до проблем інших людей. По-друге, воно має поведінковий вимір, оскільки передбачає конкретні дії, спрямовані на допомогу, підтримку, захист або розвиток. По-третє, волонтерство має організаційний вимір, адже може реалізовуватися через громадські організації, благодійні фонди, волонтерські штаби, ініціативні групи або неформальні мережі взаємодопомоги. По-четверте, воно має соціальний вимір, бо впливає на якість життя людей, рівень підтримки вразливих груп, розвиток громад і зміцнення соціальної єдності.

Особливість волонтерства полягає в тому, що воно поєднує індивідуальну ініціативу людини з колективною дією. З одного боку, волонтерство починається з особистого рішення допомагати, з внутрішньої мотивації, цінностей, емпатії та готовності діяти. З іншого боку, ефективність волонтерства значно зростає тоді, коли окремі дії людей об'єднуються у

спільну організовану діяльність. Саме через це волонтерські ініціативи часто переростають у сталі громадські об’єднання, благодійні організації, координаційні центри або регіональні мережі допомоги[4, с. 107].

Волонтерська активність населення може мати різні форми. Вона може бути індивідуальною, коли людина самостійно допомагає іншим або бере участь у конкретних акціях; груповою, коли волонтери об’єднуються навколо певної проблеми чи ініціативи; організаційною, коли діяльність відбувається в межах громадської організації, благодійного фонду, соціального закладу чи волонтерського центру. Також волонтерство може бути постійним або ситуативним. Постійне волонтерство передбачає регулярну участь у певному напрямі діяльності, а ситуативне – долучення до допомоги у відповідь на конкретну подію, кризу або соціальну потребу.

До основних напрямів волонтерської активності населення можна віднести соціальну допомогу вразливим категоріям населення, підтримку дітей і молоді, допомогу людям похилого віку, людям з інвалідністю, малозабезпеченим сім’ям, внутрішньо переміщеним особам, військовослужбовцям та членам їхніх сімей, участь у благодійних акціях, гуманітарній допомозі, екологічних ініціативах, культурних і просвітницьких заходах, правозахисних ініціативах, кризовому реагуванні. Р. Калениченко розглядає волонтерство як важливу складову соціальної роботи, оскільки воно дозволяє розширити можливості соціальної підтримки та залучити громаду до допомоги тим, хто перебуває у складних життєвих обставинах [34, с. 32].

Волонтерство є важливою формою соціальної відповідальності населення. Соціальна відповідальність у цьому контексті означає усвідомлення людиною своєї причетності до життя громади й суспільства, готовність діяти не лише у власних інтересах, а й в інтересах інших людей. Вона передбачає моральну здатність людини реагувати на проблеми, які не завжди стосуються її особисто, але мають значення для суспільства загалом. Таким чином, волонтерство демонструє, що соціальна відповідальність є не абстрактною цінністю, а реальною практикою допомоги, підтримки та участі.

Соціальна відповідальність населення через волонтерство проявляється у кількох аспектах. По-перше, це особистісна відповідальність, яка виявляється у готовності людини добровільно допомагати іншим, витрачати власний час, сили, знання або ресурси на суспільно корисну справу. По-друге, це громадська відповідальність, що проявляється у здатності людей об'єднуватися для розв'язання проблем громади. По-третє, це моральна відповідальність, пов'язана з емпатією, милосердям, солідарністю та почуттям обов'язку перед іншими. По-четверте, це соціально-організаційна відповідальність, що реалізується через діяльність громадських організацій, благодійних фондів, волонтерських центрів і партнерських мереж.

В. Вашкович, В. Манзюк і В. Рошканюк розглядають волонтерську діяльність у змісті соціальної функції держави, наголошуючи на тому, що волонтерство не замінює державну соціальну політику, але доповнює її, розширюючи можливості реагування на потреби населення. У цьому полягає важливість волонтерства як форми соціальної відповідальності: громадяни не перекладають усю відповідальність на державу, але й не знімають із неї зобов'язань, а через власну активність посилюють систему соціальної підтримки [14, с. 45-47].

Важливо зазначити, що волонтерство не можна ототожнювати лише з благодійністю у вузькому розумінні. Благодійність часто асоціюється з передачею матеріальної допомоги, коштів або речей тим, хто цього потребує. Волонтерство ж має ширший зміст, оскільки включає не лише матеріальну підтримку, а й надання послуг, часу, знань, організаційних зусиль, професійних навичок, емоційної підтримки, інформаційної допомоги, супроводу й консультування. Тому волонтерство є активною формою участі, а не лише актом пожертви.

Волонтерство також сприяє формуванню соціального капіталу. Соціальний капітал проявляється у довірі, взаємодії, горизонтальних зв'язках між людьми, здатності громадян об'єднуватися та діяти спільно. Через волонтерську діяльність люди знайомляться, співпрацюють, розподіляють

обов’язки, навчаються взаємодіяти, довіряти одне одному та досягати спільного результату. В. Кокорський пов’язує розвиток волонтерства в Україні з динамікою суспільної довіри, адже саме довіра є однією з умов самоорганізації населення та готовності людей брати участь у спільних діях [38, С. 96-100].

Окреме значення волонтерство має для молоді. Участь молодих людей у волонтерській діяльності сприяє формуванню активної громадянської позиції, соціальної зрілості, відповідальності, комунікативних умінь, досвіду командної роботи та здатності до співпереживання. Т. Тарасенко розглядає волонтерську діяльність як один із пріоритетів державної молодіжної політики, оскільки вона сприяє соціалізації молоді, розвитку її громадської активності та залученню до суспільно корисної діяльності [75, С. 121-129]. З. Бондаренко також підкреслює значення соціально-педагогічного волонтерства для студентської молоді, оскільки така діяльність формує професійні, комунікативні й моральні якості майбутніх фахівців [12, С. 130-131].

Мотивація до волонтерської діяльності безпосередньо пов’язана з громадською активністю та соціальною відповідальністю. Людина долучається до волонтерства не лише через зовнішню потребу громади, а й через внутрішні переконання, цінності, бажання бути корисною, прагнення до самореалізації та соціального визнання. Л. Коломієць акцентує увагу на психологічних особливостях мотивації волонтерської діяльності, серед яких важливими є емпатія, ціннісні орієнтації, потреба у самореалізації, бажання допомогти та відчуття причетності до важливої справи [39, С. 79-90]. Е. Балашов розглядає волонтерську діяльність як засіб самореалізації студентів, що дозволяє поєднати особистісний розвиток із суспільно корисною активністю [1, С. 12-16].

Волонтерство виконує низку важливих соціальних функцій:

1) допоміжна функція, яка полягає у підтримці людей, що перебувають у складних життєвих обставинах;

2) інтеграційна функція, адже волонтерство об’єднує людей навколо спільних цінностей і завдань;

3) мобілізаційна функція, оскільки волонтерська діяльність активізує ресурси громади, залучає людей до спільної дії та сприяє швидкому реагуванню на соціальні виклики;

4) виховна функція, що проявляється у формуванні культури взаємодопомоги, відповідальності, толерантності та солідарності;

5) комунікативна функція, оскільки волонтерство створює простір для взаємодії між різними соціальними групами, організаціями, установами та мешканцями громад.

Важливою є також ресурсна функція волонтерства. Волонтерський рух акумулює людські, матеріальні, інформаційні, організаційні та моральні ресурси суспільства. У ситуаціях кризи саме волонтерські ініціативи часто стають першими, хто реагує на актуальні потреби населення. Вони здатні швидко зібрати допомогу, організувати логістику, поширити інформацію, підтримати людей, які опинилися у складних обставинах. Така гнучкість робить волонтерство особливо важливим у періоди суспільних потрясінь, коли офіційні інституції можуть діяти повільніше або бути перевантаженими.

Особливої значущості волонтерство набуло в Україні в умовах російсько-української війни. Д. Вєдєнєєв і О. Турчак зазначають, що волонтерський рух в Україні під час війни став однією з важливих форм підтримки військових, постраждалого населення та суспільної мобілізації [16, С. 206-216]. О. Панькова та О. Касперович підкреслюють, що в умовах збройної російської агресії український волонтерський рух виявив високий рівень громадянської солідарності, здатність до самоорганізації та значний потенціал для повоєнного відновлення країни [53, С. 65-74].

У воєнних умовах волонтерство стає не лише формою допомоги, а й механізмом суспільної стійкості. Воно підтримує життєдіяльність громад, допомагає внутрішньо переміщеним особам, військовим, родинам загиблих і поранених, людям похилого віку, дітям, особам з інвалідністю, мешканцям

прифронтових територій. Водночас воно формує відчуття причетності до спільної справи, посилює довіру між людьми, сприяє моральній підтримці населення та збереженню соціальних зв'язків. У цьому контексті волонтерська діяльність виступає важливим чинником громадської консолідації.

Разом із тим волонтерство як форма громадської активності потребує організації, координації та відповідального підходу. Стихійна допомога може бути важливою на початковому етапі реагування на проблему, однак для тривалої й ефективної підтримки необхідні планування, розподіл обов'язків, комунікація, облік ресурсів, взаємодія з органами влади, громадськими організаціями, соціальними службами, міжнародними партнерами та місцевими громадами. С. Маккарлі підкреслює значення управління діяльністю волонтерів, зокрема залучення, навчання, мотивації, підтримки та координації волонтерської роботи [44, с. 34].

Організоване волонтерство дозволяє підвищити ефективність громадської активності. Коли волонтерська діяльність має чітку мету, визначені напрями, відповідальних осіб, партнерів, канали комунікації та механізми звітності, вона стає більш системною і результативною. Саме тому важливе значення мають волонтерські центри, благодійні фонди, громадські організації, освітні заклади, соціальні служби та місцеві ініціативи, які створюють умови для залучення населення до суспільно корисної діяльності [73, с. 34; 4, с. 23-25].

Водночас соціальна відповідальність у волонтерстві передбачає не лише бажання допомогти, а й усвідомлення можливих ризиків, меж власної компетентності та необхідності дотримання етичних норм. Волонтер має розуміти, що допомога людям у складних життєвих обставинах потребує делікатності, конфіденційності, поваги до гідності людини, недопущення дискримінації та відповідального ставлення до інформації. Особливо це важливо у роботі з дітьми, постраждалими від війни, внутрішньо переміщеними особами, людьми з травматичним досвідом, особами з інвалідністю та іншими вразливими категоріями населення.

Окремою проблемою є ризик емоційного вигорання волонтерів. Тривала залученість до допомоги людям у кризових ситуаціях, постійний контакт із людським болем, нестача ресурсів, високий рівень відповідальності та напруження можуть призводити до психологічного виснаження. Тому відповідальна організація волонтерської діяльності має включати не лише допомогу отримувачам послуг, а й підтримку самих волонтерів. Д. Ткаченко звертає увагу на важливість профілактики емоційного вигорання волонтерів і працівників недержавних організацій, що особливо актуально в умовах тривалих криз і воєнного стану [76, С. 49-51].

Волонтерство як форма громадської активності має також регіональний вимір. У кожному регіоні воно розвивається відповідно до конкретних соціальних потреб, ресурсів громади, рівня самоорганізації населення, наявності громадських організацій, благодійних фондів, соціальних установ, освітніх закладів та місцевих ініціатив. У прифронтових регіонах більш актуальними є гуманітарна допомога, підтримка військових, внутрішньо переміщених осіб, евакуаційні ініціативи, допомога постраждалим від обстрілів. В інших регіонах волонтерство може активніше проявлятися у соціальній, освітній, екологічній, культурній або молодіжній сферах. Саме тому аналіз волонтерства на регіональному рівні дозволяє виявити не лише загальні тенденції, а й конкретні особливості громадської активності населення.

Регіональний аспект волонтерства важливий ще й тому, що саме на місцевому рівні найбільш помітними є реальні потреби населення. Волонтери часто першими бачать проблеми людей, які не завжди швидко потрапляють у поле зору державних інституцій. Вони мають безпосередній контакт із громадою, знають локальний контекст, можуть швидко передавати інформацію, організовувати допомогу та залучати місцеві ресурси. Тому волонтерство виступає важливим каналом зв’язку між населенням, громадськими організаціями, соціальними службами та органами місцевого самоврядування.

Отже, волонтерство як форма громадської активності населення є складним соціальним явищем, що поєднує особисту ініціативу, громадянську участь, соціальну відповідальність, самоорганізацію та практичну допомогу. Його значення полягає не лише у наданні конкретної підтримки тим, хто її потребує, а й у формуванні культури взаємодопомоги, довіри, солідарності та відповідальності за спільне життя громади. Волонтерська діяльність сприяє розвитку громадянського суспільства, посиленню соціального капіталу, активізації населення та зміцненню соціальної згуртованості. У сучасних українських умовах, особливо в період воєнних викликів, волонтерство є одним із ключових проявів громадської зрілості населення та важливим ресурсом підтримки як окремих людей, так і суспільства загалом.

1.3. Нормативно-правове забезпечення волонтерської діяльності в Україні

Нормативно-правове забезпечення волонтерської діяльності в Україні становить систему законодавчих і підзаконних актів, які визначають правові засади здійснення волонтерства, статус волонтера, напрями волонтерської допомоги, права й обов’язки суб’єктів волонтерської діяльності, а також форми державної та місцевої підтримки волонтерського руху. Значення правового регулювання волонтерства полягає в тому, що воно переводить добровільну громадську ініціативу з неформальної площини у сферу суспільно визнаної, організованої та юридично захищеної діяльності. Особливої актуальності це набуває в умовах воєнного стану, коли волонтерство стало не лише проявом громадської активності, а й важливим механізмом підтримки населення, внутрішньо переміщених осіб, військовослужбовців, територіальних громад і постраждалих від збройної агресії.

Базовим нормативним підґрунтям розвитку волонтерства є Конституція України, оскільки саме вона закріплює основні права і свободи людини та громадянина, що створюють передумови для участі населення в суспільно

корисній діяльності. Зокрема, важливе значення має положення про те, що Україна є демократичною, соціальною і правовою державою, а утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави [40]. Для волонтерської діяльності принциповими є також конституційні гарантії свободи об'єднання громадян, участі в управлінні державними справами, права на звернення до органів державної влади та місцевого самоврядування, а також права на соціальний захист. Саме ці положення формують правову основу громадської активності, у межах якої волонтерство виступає добровільною формою участі громадян у вирішенні соціально значущих проблем. Конституція прямо гарантує громадянам право на свободу об'єднання у громадські організації для задоволення соціальних, культурних та інших інтересів, а також право брати участь в управлінні державними справами [40].

Спеціальним нормативно-правовим актом, який безпосередньо регулює волонтерську сферу, є Закон України «Про волонтерську діяльність». Саме цей закон визначає поняття волонтерської діяльності, її принципи, напрями, правовий статус волонтерів, організацій та установ, що залучають волонтерів, а також отримувачів волонтерської допомоги. Відповідно до закону, волонтерська діяльність розглядається як добровільна, соціально спрямована, неприбуткова діяльність, що здійснюється волонтерами шляхом надання волонтерської допомоги [61]. Важливо, що закон чітко відмежовує волонтерство від побутової взаємодопомоги: безоплатне виконання робіт або надання послуг на основі сімейних, дружніх чи сусідських відносин не визнається волонтерською діяльністю. Це положення має суттєве теоретичне й практичне значення, оскільки дає змогу розглядати волонтерство не як випадкову допомогу, а як суспільно організовану форму громадської активності. Закон також визначає, що волонтерська діяльність є формою благодійної діяльності та ґрунтується на принципах законності, гуманності, рівності, добровільності, безоплатності й неприбутковості [61].

Особливу роль у правовому регулюванні волонтерства відіграє визначення напрямів волонтерської діяльності. Закон передбачає широкий перелік сфер, у яких може надаватися волонтерська допомога: підтримка малозабезпечених осіб, людей похилого віку, осіб з інвалідністю, безробітних, бездомних, осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах; допомога постраждалим від надзвичайних ситуацій, бойових дій, збройних конфліктів; підтримка внутрішньо переміщених осіб, біженців, військових формувань, органів державної влади та місцевого самоврядування; участь у заходах з охорони довкілля, збереження культурної спадщини, розвитку громадянської ідентичності, післявоєнного відновлення та розвитку України [61]. Такий перелік свідчить, що сучасне українське законодавство розглядає волонтерство як багатофункціональний інструмент реагування на соціальні, гуманітарні, безпекові та громадські виклики. У контексті теми бакалаврської роботи це важливо, адже регіональний аспект волонтерства проявляється саме через конкретні потреби територіальних громад: допомогу ВПО, підтримку військових, соціальний супровід вразливих груп, гуманітарну допомогу, евакуаційні заходи, відновлення локальної інфраструктури та згуртування населення.

Важливим елементом нормативно-правового забезпечення є визначення суб’єктів волонтерської діяльності. До них належать волонтери, організації та установи, що залучають волонтерів, а також отримувачі волонтерської допомоги [61]. Закон передбачає, що залучати волонтерів до своєї діяльності можуть організації та установи, які є неприбутковими та внесені до Реєстру неприбуткових установ і організацій. Такі організації мають право укладати або не укладати договір про провадження волонтерської діяльності залежно від умов, отримувати кошти та інше майно для здійснення волонтерської діяльності, самостійно визначати напрями роботи, видавати посвідчення волонтерам, відшкодовувати витрати, пов’язані з наданням волонтерської допомоги, а також страхувати життя і здоров’я волонтерів на період виконання ними відповідної діяльності [61].

Водночас такі організації зобов’язані забезпечувати волонтерам безпечні та належні умови діяльності, здійснювати їх підготовку, надавати повну інформацію щодо змісту роботи та підтверджувати факт здійснення волонтерської діяльності. Це свідчить про те, що українське законодавство поступово переходить від сприйняття волонтерства як спонтанної допомоги до моделі організованої, відповідальної та безпечної громадської діяльності.

Окрему увагу в законодавстві приділено правам і обов’язкам волонтера. Волонтер має право на належні умови здійснення діяльності, отримання достовірної інформації про її зміст, відшкодування витрат, пов’язаних із наданням волонтерської допомоги, а також письмове підтвердження здійснення волонтерської діяльності. Важливою новелою є можливість зарахування часу волонтерської діяльності до практики, якщо вона відповідає освітній програмі, а також визнання компетентностей, здобутих у результаті волонтерства, у порядку, передбаченому для результатів неформальної та інформальної освіти [61]. Це положення особливо важливе для молоді, студентів і здобувачів освіти, оскільки волонтерство починає визнаватися не лише як морально значуща діяльність, а й як спосіб набуття соціального, професійного та громадянського досвіду. Водночас волонтер зобов’язаний сумлінно виконувати свої обов’язки, проходити необхідну підготовку, дотримуватися правового режиму інформації з обмеженим доступом, не допускати дій, які можуть негативно вплинути на репутацію волонтера чи організації, а також відшкодовувати шкоду у випадках, передбачених законом.

Оскільки закон визначає волонтерську діяльність як форму благодійної діяльності, важливе значення має також Закон України «Про благодійну діяльність та благодійні організації». Цей нормативний акт визначає загальні засади благодійної діяльності, регулює правовий статус благодійних організацій, благодійників і бенефіціарів, а також встановлює сфери, у яких може здійснюватися благодійна допомога [60]. Відповідно до цього закону, благодійна діяльність є добровільною особистою та/або майновою допомогою, що не передбачає отримання прибутку або винагороди благодійником. До сфер

благодійної діяльності належать освіта, охорона здоров'я, соціальний захист, соціальні послуги, допомога постраждалим від катастроф, збройних конфліктів, біженцям, особам у складних життєвих обставинах, розвиток територіальних громад, а також сприяння обороноздатності та мобілізаційній готовності країни [60].

Отже, цей закон доповнює правове регулювання волонтерства, оскільки більшість волонтерських ініціатив у регіонах реалізуються саме через благодійні фонди, громадські організації, гуманітарні штаби та локальні ініціативні групи.

Організаційною основою для розвитку волонтерського руху виступає також Закон України «Про громадські об'єднання», оскільки значна частина волонтерської діяльності здійснюється через громадські організації, громадські спілки, ініціативні групи та інші інститути громадянського суспільства [62]. Саме громадські об'єднання часто виконують функцію посередника між громадянами, які бажають долучитися до волонтерства, та тими групами населення або установами, які потребують допомоги. У регіональному вимірі це особливо важливо, адже громадські організації краще знають локальні потреби, мають безпосередній контакт із громадами, можуть оперативно реагувати на кризові ситуації та залучати місцевих жителів до суспільно корисної діяльності.

Важливим елементом правового поля є також Закон України «Про соціальні послуги», оскільки волонтерство часто перетинається із системою соціальної підтримки населення [66]. У практичному вимірі волонтери можуть долучатися до надання допомоги людям похилого віку, особам з інвалідністю, сім'ям у складних життєвих обставинах, внутрішньо переміщеним особам, постраждалим від війни, дітям і молоді. Хоча волонтерська діяльність не замінює професійної соціальної роботи, вона суттєво доповнює її, особливо в умовах обмежених ресурсів територіальних громад. Тому взаємодія соціальних служб, громадських і благодійних організацій, органів місцевого

самоврядування та волонтерських ініціатив є важливою умовою ефективного реагування на соціальні потреби населення.

Окреме значення має Закон України «Про гуманітарну допомогу», який регулює питання отримання, оформлення, розподілу та використання гуманітарної допомоги [63]. Для волонтерської діяльності цей акт є важливим тому, що в умовах війни значна частина волонтерських ініціатив пов'язана саме з гуманітарним забезпеченням: збором і передачею продуктів харчування, одягу, медикаментів, засобів гігієни, обладнання, транспорту, генераторів та інших ресурсів для населення, військових, медичних закладів і громад. Наявність правового регулювання у сфері гуманітарної допомоги сприяє прозорості, підзвітності та цільовому використанню ресурсів, що є важливим для довіри громадян до волонтерських організацій.

Фінансово-правовий аспект волонтерської діяльності пов'язаний із положеннями Податкового кодексу України, який регулює питання оподаткування благодійної допомоги, діяльності неприбуткових організацій, а також окремі аспекти обліку коштів, що збираються волонтерами [57]. Це має велике практичне значення, оскільки волонтерська діяльність часто передбачає збір пожертв, закупівлю товарів, передачу майна, звітування перед громадськістю та донорами. У цьому контексті правове регулювання спрямоване на те, щоб відокремити суспільно корисну неприбуткову діяльність від комерційної активності, забезпечити прозорість фінансових операцій і мінімізувати ризики зловживань. Для регіонального волонтерства це особливо актуально, оскільки значна частина зборів і допомоги організовується на локальному рівні через громадські ініціативи, благодійні фонди, волонтерські штаби та соціальні мережі.

Підзаконне нормативне регулювання волонтерства здійснюється через постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України, накази центральних органів виконавчої влади, місцеві програми підтримки громадянського суспільства та волонтерської діяльності. Зокрема, важливим є регулювання порядку надання волонтерської допомоги за окремими напрямами, ведення

інформації про організації, які залучають волонтерів, а також формування державної політики підтримки волонтерства. Закон України «Про волонтерську діяльність» прямо передбачає, що реалізація державної політики у цій сфері здійснюється Кабінетом Міністрів України, центральним органом виконавчої влади, іншими органами державної влади та органами місцевого самоврядування в межах їх повноважень [61]. Це положення є особливо важливим для дослідження регіонального аспекту, оскільки воно підтверджує, що підтримка волонтерства має здійснюватися не лише на загальнодержавному, а й на місцевому рівні.

Регіональний вимір нормативно-правового забезпечення волонтерської діяльності проявляється через повноваження органів місцевого самоврядування щодо сприяння поширенню інформації про волонтерські організації, підтримки громадських ініціатив, участі у реалізації місцевих програм, взаємодії з благодійними фондами, громадськими об’єднаннями та соціальними службами. Закон передбачає, що органи виконавчої влади й органи місцевого самоврядування сприяють поширенню інформації про організації та установи, які залучають волонтерів, а також про осіб, організації та установи, що потребують волонтерської допомоги [61]. Крім того, центральний орган виконавчої влади має поширювати інформацію про стан реалізації галузевих і регіональних програм сприяння та підтримки волонтерської діяльності. Це означає, що волонтерство на регіональному рівні потребує не лише активності громадян, а й організаційної підтримки, координації, інформаційного забезпечення та партнерства з боку місцевої влади.

В умовах воєнного стану нормативно-правове забезпечення волонтерства набуло особливої динаміки. До законодавства вносилися зміни, спрямовані на розширення напрямів волонтерської діяльності, посилення підтримки волонтерів, врегулювання допомоги Збройним Силам України, постраждалим громадянам, внутрішньо переміщеним особам, а також на підтримку післявоєнного відновлення України [61]. Це свідчить про те, що

держава поступово визнає волонтерство як важливий ресурс національної стійкості. У регіонах, особливо прифронтових і тих, що приймають значну кількість ВПО, волонтерська діяльність виконує функцію швидкого реагування, гуманітарної підтримки, соціальної мобілізації та посилення солідарності населення. Водночас воєнні умови актуалізують питання безпеки волонтерів, їх страхування, психологічної підтримки, правового захисту, координації дій з органами влади та прозорого використання ресурсів.

Таким чином, нормативно-правове забезпечення волонтерської діяльності в Україні є достатньо розгалуженим і охоплює конституційні гарантії громадської активності, спеціальне законодавство про волонтерську діяльність, норми благодійного, громадського, соціального, гуманітарного та податкового законодавства. Водночас ефективність правового регулювання значною мірою залежить від практичної реалізації цих норм на регіональному рівні. Саме територіальні громади, місцеві органи влади, громадські та благодійні організації формують реальне середовище для розвитку волонтерства. Тому подальша активізація волонтерської діяльності потребує не лише законодавчого врегулювання, а й розвитку місцевих програм підтримки волонтерства, налагодження координації між суб’єктами допомоги, підвищення правової грамотності волонтерів, забезпечення прозорості благодійних зборів і створення безпечних умов для участі населення у волонтерській діяльності.

Висновки до першого розділу

У першому розділі було розкрито теоретичні засади дослідження волонтерства як форми громадської активності населення. Встановлено, що волонтерська діяльність є складним соціальним явищем, яке поєднує добровільність, безоплатність, соціальну спрямованість, неприбутковість, гуманістичну мотивацію, організованість і суспільну корисність. Вона виступає не лише формою благодійної допомоги, а й важливим проявом

громадянської позиції, соціальної відповідальності, солідарності та самоорганізації населення. З’ясовано, що волонтерство сприяє розвитку громадянського суспільства, формуванню соціального капіталу, зміцненню довіри, взаємодопомоги та соціальної згуртованості, особливо в умовах суспільних криз і воєнного стану. Нормативно-правова база України створює необхідні умови для організації та розвитку волонтерської діяльності, визначаючи її сутність, принципи, напрями, права й обов’язки волонтерів та організацій, що їх залучають. Водночас ефективність волонтерства значною мірою залежить від практичної реалізації цих засад на регіональному рівні, де найбільш чітко проявляються реальні потреби населення, можливості громадської самоорганізації та взаємодії між волонтерами, громадськими організаціями, соціальними службами й органами місцевого самоврядування.

РОЗДІЛ 2
ПРАКТИЧНИЙ АНАЛІЗ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ФОРМИ ГРОМАДСЬКОЇ АКТИВНОСТІ НАСЕЛЕННЯ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ

2.1. Характеристика волонтерської діяльності в регіоні

Практичний аналіз волонтерської діяльності було здійснено на прикладі м. Запоріжжя та Запорізької області, оскільки цей регіон в умовах повномасштабної війни поєднує ознаки прифронтової території, гуманітарного центру підтримки населення, простору внутрішнього переміщення та активної громадської самоорганізації. Запорізька область належить до регіонів, частина територій яких віднесена до переліку територій, де ведуться або велися бойові дії, а також тимчасово окупованих Російською Федерацією. Це безпосередньо впливає на характер волонтерської діяльності, оскільки вона формується не лише як прояв громадської ініціативи, а й як відповідь на безпекові, соціальні, гуманітарні та психологічні виклики воєнного часу.

Особливістю Запорізького регіону є те, що м. Запоріжжя фактично виконує функцію тилового, координаційного та гуманітарного центру для значної частини населення області. Саме сюди переміщуються люди з тимчасово окупованих, прифронтових і небезпечних громад тут зосереджуються гуманітарні штаби, благодійні фонди, громадські організації, волонтерські ініціативи, місця тимчасового проживання, центри соціальної та психологічної допомоги. За інформацією Запорізької обласної військової адміністрації, у регіоні перебувають понад 225 тисяч внутрішньо переміщених осіб, а проблеми ВПО вирішуються за участі обласної влади, міжнародних партнерів, громадських активістів і волонтерів. Це свідчить про те, що

волонтерська діяльність у регіоні не є випадковою чи епізодичною, а стала важливою складовою системи соціальної підтримки населення.

Характеристика волонтерської діяльності в м. Запоріжжя та Запорізькій області здійснювалася на основі аналізу відкритих джерел, зокрема офіційних матеріалів Запорізької обласної військової адміністрації, Запорізької міської ради, сайтів благодійних фондів, громадських організацій, гуманітарних місій та міжнародних партнерів, які реалізують волонтерські й соціально-гуманітарні ініціативи в регіоні. Такий підхід дав змогу дослідити реальні напрями, форми та особливості волонтерської діяльності без проведення анкетування чи інтерв'ювання, що є доцільним в умовах воєнного стану та обмеженого доступу до окремих громад області.

Основним методом практичного аналізу виступив метод аналізу документів та інформаційних матеріалів, що передбачав вивчення офіційних повідомлень, звітних матеріалів, інформаційних сторінок організацій, новин, описів проєктів і програм допомоги. Додатково було використано елементи контент-аналізу, що дало змогу виокремити найбільш повторювані напрями волонтерської діяльності в регіоні: гуманітарну допомогу, підтримку внутрішньо переміщених осіб, евакуацію, психологічну та соціальну підтримку, допомогу постраждалим від обстрілів, підтримку військовослужбовців, навчальні й координаційні ініціативи.

Аналіз здійснювався за такими критеріями: соціально-безпековий контекст регіону; основні суб'єкти волонтерської діяльності; напрями допомоги; цільові групи отримувачів підтримки; форми волонтерської участі; рівень координації між організаціями; роль м. Запоріжжя як гуманітарного та волонтерського центру області. Саме ці критерії дали змогу не лише описати волонтерську діяльність у регіоні, а й визначити її специфіку як форми громадської активності населення в умовах війни.

Для узагальнення результатів було застосовано описово-аналітичний метод, за допомогою якого охарактеризовано основні напрями волонтерства в м. Запоріжжя та Запорізькій області, а також порівняльний підхід, що дав

змогу зіставити різні форми волонтерської активності: гуманітарну, соціальну, психологічну, евакуаційну, координаційну та відновлювальну. Така методика забезпечила практичну спрямованість дослідження й дозволила розглядати волонтерство не лише як сукупність окремих благодійних ініціатив, а як цілісну систему громадської самоорганізації на регіональному рівні.

У регіональному контексті волонтерство виконує декілька ключових функцій.

По-перше, це гуманітарна функція, пов’язана із забезпеченням населення продуктами харчування, засобами гігієни, одягом, побутовими речами, водою, ліками та іншими товарами першої необхідності.

По-друге, це соціально-підтримувальна функція, що виявляється у допомозі внутрішньо переміщеним особам, людям похилого віку, особам з інвалідністю, багатодітним родинам, сім’ям військовослужбовців, дітям та іншим вразливим категоріям населення.

По-третє, важливого значення набуває евакуаційна та кризова допомога, особливо для мешканців прифронтових громад, які потребують безпечного виїзду, супроводу, тимчасового розміщення та первинної адаптації в новому середовищі.

Волонтерська діяльність у Запоріжжі та області розвивається у тісному зв’язку з офіційною системою соціального захисту. Наприклад, на офіційному сайті Запорізької міської ради зазначено, що в області діють місця тимчасового проживання для внутрішньо переміщених осіб, а в самому місті затверджено місця компактного поселення ВПО. Також соціальні послуги для переселенців у м. Запоріжжя надають Запорізький міський територіальний центр соціального обслуговування та Запорізький міський центр соціальних служб. Серед таких послуг визначено соціальний супровід, консультування, кризове втручання, представництво інтересів, соціальну профілактику, догляд вдома, соціальну адаптацію, натуральну допомогу, підтримане проживання та надання притулку.

Це дає підстави стверджувати, що волонтерство в регіоні не замінює діяльність державних і комунальних установ, а доповнює її, роблячи допомогу більш гнучкою, адресною та оперативною. Якщо офіційні структури діють у межах визначених процедур, то волонтери та громадські організації часто швидше реагують на невідкладні потреби людей, допомагають у ситуаціях, коли потрібне термінове забезпечення речами першої необхідності, транспортування, психологічна підтримка або пошук індивідуального рішення для конкретної родини.

Характерною рисою волонтерської діяльності в Запорізькому регіоні є її багатосуб'єктність. До волонтерського середовища входять благодійні фонди, громадські організації, міжнародні гуманітарні партнери, місцеві ініціативні групи, релігійні організації, молодіжні об'єднання, освітні установи, бізнес, окремі активні громадяни. Така взаємодія формує широку мережу підтримки, у межах якої одні суб'єкти забезпечують матеріальну допомогу, інші – психологічні й соціальні послуги, треті – евакуацію, супровід, інформаційну підтримку або організацію просторів для дітей, молоді та ВПО. ‘

Показовим для регіону є створення безпечних просторів для взаємодії громадських організацій, волонтерів і робочих груп. У 2025 році в Запоріжжі за сприяння ПРООН було відкрито Центр активної взаємодії для громад, де можуть працювати громадські організації, волонтери та робочі групи з громадської безпеки й відновлення громад Запорізької області. Простір розміщено в укритті, він обладнаний для зустрічей, тренінгів і консультацій та розрахований на одночасне перебування до 40 осіб. У межах цього проєкту також проводилися тренінги з проєктного менеджменту та комунікації для 11 робочих груп з громадської безпеки та згуртованості.

Цей приклад свідчить про поступову інституціоналізацію волонтерської діяльності в регіоні. Якщо на початкових етапах повномасштабної війни волонтерська допомога часто мала спонтанний характер, то нині вона дедалі більше набуває організованих форм: створюються координаційні центри, реалізуються грантові програми, проводяться тренінги, запроваджуються

стандарти гуманітарного реагування, налагоджується співпраця між владою, громадським сектором і міжнародними партнерами.

Важливим напрямом регіонального волонтерства є залучення молоді до громадської активності. У Запоріжжі за підтримки ЄС та ПРООН було відкрито молодіжний центр для переміщеної молоді. Його метою є розвиток молодіжного лідерства, залучення молодих людей до відновлення громад, участі у волонтерських ініціативах, заходах із громадської безпеки та соціальної згуртованості. У матеріалах ПРООН зазначено, що хоча відчуття громадянської відповідальності серед молоді в Україні зросло, рівень громадянської активності залишається низьким, тому створення таких просторів є важливим інструментом активізації молодіжної участі.

У структурі волонтерської діяльності Запорізького регіону помітне місце займають благодійні та громадські організації, які працюють із постраждалим від війни населенням. Наприклад, БФ «Карітас Запоріжжя» реалізує напрями гуманітарної допомоги, грошової підтримки, ремонту пошкодженого житла, соціальних послуг, психологічної та юридичної підтримки, догляду вдома, а також роботи з дітьми. Організація надає продукти, засоби гігієни, побутові товари, воду для вразливих категорій населення, що постраждали від війни, а також багатоцільову грошову допомогу для ВПО та мешканців прифронтових територій.

Іншим прикладом є БФ «Посмішка ЮА», діяльність якого охоплює термінову допомогу, психологічну підтримку, соціальний супровід, допомогу дорослим і дітям, які опинилися у складних життєвих обставинах, а також підтримку осіб, постраждалих від домашнього та гендерно зумовленого насильства. Фонд має гарячу лінію, мобільні бригади соціально-психологічної допомоги у м. Запоріжжя та Запорізькому районі, а також реалізує проєкти у партнерстві з міжнародними організаціями.

Окремий напрям становить діяльність гуманітарних місій, зокрема Гуманітарної місії «Проліска», яка працює з евакуацією мирних жителів із зони бойових дій, наданням матеріалів для екстрених ремонтів пошкодженого

житла, забезпеченням непродовольчими товарами першої необхідності, психологічною допомогою, соціальним супроводом, облаштуванням укриттів, пунктів незламності та місць тимчасового проживання для ВПО. Така діяльність є особливо важливою для Запорізького регіону, оскільки значна частина громад перебуває у зоні підвищеної небезпеки або має обмежений доступ до базових послуг.

Зміст волонтерської діяльності в регіоні визначається не лише гуманітарними потребами, а й необхідністю підтримки соціальної стійкості населення. У прифронтових умовах люди потребують не тільки матеріальної допомоги, а й інформаційного супроводу, психологічної підтримки, відновлення соціальних зв'язків, допомоги в оформленні документів, доступу до соціальних послуг, медичної допомоги, освіти, працевлаштування та безпечного простору для адаптації. Тому волонтерство поступово виходить за межі разової благодійної допомоги й набуває ознак комплексної соціальної роботи.

Регіональна специфіка волонтерства в Запоріжжі та Запорізькій області проявляється у кількох аспектах, а саме:

– волонтерська діяльність має кризово-гуманітарний характер, оскільки спрямована на реагування на наслідки війни, обстрілів, руйнувань, переміщення населення та втрати людьми житла чи джерел доходу;

– має високий рівень мобільності, адже допомога часто надається не лише в обласному центрі, а й у громадах області, зокрема прифронтових;

– є партнерською, оскільки реалізується через взаємодію місцевої влади, громадського сектору, міжнародних організацій і самих мешканців;

– має соціально-інтеграційний зміст, оскільки сприяє залученню ВПО, молоді, активних громадян і представників релокованих громад до спільної діяльності.

Крім того, волонтерська діяльність у регіоні виконує координаційно-організаційну функцію, оскільки передбачає узгодження дій благодійних фондів, громадських організацій, гуманітарних місій, органів влади та

міжнародних партнерів. Важливою її особливістю є також поєднання екстреної допомоги з більш тривалими формами соціальної підтримки, що сприяє адаптації постраждалого населення до нових умов життя.

Таблиця 2.1

Основні напрями волонтерської діяльності в м. Запоріжжя та Запорізькій області

Напрям волонтерської діяльності	Зміст допомоги	Основні отримувачі допомоги	Регіональна специфіка
Гуманітарна допомога	Надання продуктових наборів, засобів гігієни, одягу, води, медикаментів, побутових речей	ВПО, малозабезпечені сім'ї, люди похилого віку, постраждалі від війни	Має системний характер через значну кількість ВПО та постраждалих громад
Допомога внутрішньо переміщеним особам	Консультування, тимчасове розміщення, соціальний супровід, допомога з документами, адаптація	ВПО, сім'ї з дітьми, люди з інвалідністю, евакуйовані особи	Запоріжжя виступає одним із центрів прийому та підтримки переселенців
Допомога постраждалим від обстрілів	Оперативне реагування, прибирання пошкоджених приміщень, закриття вікон, адресна допомога	Мешканці пошкодженого житла, маломобільні особи, люди похилого віку	Особливо актуальна через регулярні обстріли міста й громад області
Евакуаційна підтримка	Допомога з виїздом із небезпечних територій, супровід, перевезення, направлення до шелтерів	Жителі прифронтових громад, люди похилого віку, особи з інвалідністю, сім'ї з дітьми	Пов'язана з прифронтовим статусом частини територій Запорізької області
Соціальна підтримка населення	Соціальний супровід, представництво інтересів, допомога в отриманні соціальних послуг	ВПО, сім'ї у складних життєвих обставинах, вразливі групи населення	Волонтерська допомога доповнює діяльність соціальних служб
Психологічна підтримка	Індивідуальні консультації, групи підтримки, тренінги зі стресостійкості, кризова допомога	Діти, жінки, ВПО, родини військових, постраждалі від війни	Набуває значення через травматичний досвід війни, втрати, переміщення та обстріли

Продовження таблиці 2.1

Підтримка військовослужбовців і ветеранів	Збір коштів, амуніції, технічних засобів, речей першої необхідності, допомога родинам військових	Військовослужбовці, ветерани, члени їхніх сімей	Виступає проявом громадянської солідарності та підтримки обороноздатності
Молодіжне волонтерство	Благодійні акції, інформаційні кампанії, участь у громадських ініціативах, допомога ВПО	Молодь, студенти, учні, громади, діти	Сприяє формуванню активної громадянської позиції молоді
Волонтерство у сфері відновлення громад	Участь у проєктах згуртованості, громадської безпеки, відновлення локальних просторів	Територіальні громади, місцеві жителі, ВПО	Орієнтоване на післявоєнне відновлення та посилення стійкості громад
Інформаційна та консультативна допомога	Надання інформації про соціальні послуги, гуманітарну допомогу, виплати, права ВПО	ВПО, постраждалі особи, соціально вразливі категорії	Важлива через складність доступу до інформації та потребу в навігації системою допомоги

Як видно з таблиці 2.1, волонтерська діяльність у м. Запоріжжя та Запорізькій області має багатонапрямний характер і охоплює як невідкладну гуманітарну допомогу, так і більш тривалу соціальну, психологічну, інформаційну та консультативну підтримку населення. Найбільш вираженими напрямами є допомога внутрішньо переміщеним особам, підтримка постраждалих від обстрілів, евакуаційна допомога, забезпечення гуманітарними ресурсами та підтримка військовослужбовців. Водночас поступово зростає значення молодіжного волонтерства, психологічної підтримки та участі громадських ініціатив у процесах відновлення громад. Це свідчить про те, що волонтерство в регіоні виконує не лише допоміжну, а й соціально-організаційну, мобілізаційну та інтеграційну функції.

Водночас волонтерська діяльність у регіоні стикається з низкою труднощів. До них належать постійні безпекові ризики, обмеженість ресурсів, емоційне та професійне вигорання волонтерів, складність доступу до окремих населених пунктів, велика кількість людей, які потребують допомоги, залежність багатьох ініціатив від донорського фінансування, а також потреба в

якісній координації між різними суб’єктами допомоги. Через це важливим завданням є не лише підтримка окремих волонтерських ініціатив, а й розвиток сталої регіональної системи волонтерської взаємодії.

Отже, волонтерська діяльність у м. Запоріжжя та Запорізькій області є важливою формою громадської активності населення, що сформувалася під впливом воєнних викликів і набула комплексного соціального значення. Вона охоплює гуманітарну, соціальну, психологічну, евакуаційну, інформаційну, молодіжну та відновлювальну складові. Її особливість полягає в поєднанні спонтанної громадянської ініціативи з організованою діяльністю благодійних фондів, громадських організацій, місцевої влади та міжнародних партнерів. У цьому контексті Запорізький регіон можна розглядати як приклад території, де волонтерство стало не лише проявом допомоги, а й чинником соціальної згуртованості, підтримки вразливих груп населення та збереження життєстійкості громади в умовах війни.

2.2. Аналіз діяльності волонтерських організацій та ініціатив регіону

Аналіз волонтерської діяльності на регіональному рівні потребує розгляду не лише загальних напрямів допомоги населенню, а й конкретних організацій, благодійних фондів, гуманітарних місій та громадських ініціатив, які безпосередньо працюють у м. Запоріжжя та Запорізькій області. Саме через діяльність таких суб’єктів можна простежити, як волонтерство функціонує в умовах прифронтового регіону, які соціальні групи отримують підтримку, які форми допомоги є найбільш поширеними та яким чином громадська активність населення трансформується під впливом воєнних викликів.

У Запорізькому регіоні волонтерська діяльність має комплексний характер і реалізується через поєднання гуманітарної, соціальної, психологічної, евакуаційної, інформаційної та координаційної допомоги. Особливістю регіону є те, що волонтерські організації змушені працювати в умовах підвищених безпекових ризиків, постійної потреби у швидкому

реагуванні на наслідки обстрілів, значної кількості внутрішньо переміщених осіб, а також необхідності підтримки мешканців прифронтових і частково деокупованих громад.

Для практичного аналізу було обрано організації волонтерської та благодійної активності регіону, зокрема благодійний фонд «Карітас Запоріжжя», благодійний фонд «Посмішка ЮА», гуманітарна місія «Проліска», Український Червоний Хрест в Запоріжжі, Координаційний гуманітарний центр та Центр активної взаємодії для громад. Їхня діяльність дозволяє охарактеризувати основні напрями регіонального волонтерства: гуманітарну допомогу, підтримку внутрішньо переміщених осіб, евакуацію, соціально-психологічний супровід, допомогу постраждалим від обстрілів, координацію громадських ініціатив і залучення населення до процесів відновлення громад.

Однією з найбільш помітних організацій у системі волонтерської та благодійної допомоги Запорізького регіону є БФ «Карітас Запоріжжя», діяльність якого має комплексний характер і охоплює гуманітарну, соціальну, психологічну, юридичну та відновлювальну підтримку населення. В умовах війни ця організація виконує важливу функцію посередника між потребами вразливих категорій населення, ресурсами благодійників, міжнародних партнерів, місцевих громад і волонтерського середовища. На офіційному сайті БФ «Карітас Запоріжжя» серед основних напрямів діяльності визначено гуманітарну допомогу, грошову підтримку, ремонт пошкодженого житла, соціальні послуги, роботу з дітьми та сім’ями, а також функціонування дитячих просторів для освітніх, розважальних і реабілітаційних заходів .

Особливе значення має гуманітарний напрям діяльності фонду, який передбачає забезпечення продуктами харчування, гігієнічними наборами, побутовими товарами та водою вразливого населення, що постраждало від війни. Така допомога є актуальною для внутрішньо переміщених осіб, місцевих жителів, які опинилися у складних життєвих обставинах, людей похилого віку, осіб з інвалідністю, багатодітних родин та мешканців

прифронтових територій. Водночас діяльність організації не обмежується лише видачею матеріальної допомоги, важливою складовою є також багатоцільова грошова підтримка, спрямована на задоволення базових потреб ВПО та мешканців прифронтових громад, а також гранти на оренду житла й інші першочергові потреби .

Важливою особливістю діяльності БФ «Карітас Запоріжжя» є поєднання екстреної гуманітарної допомоги з більш тривалими формами соціальної підтримки. Зокрема, організація надає супровід кейс-менеджера, безкоштовні консультації юриста й психолога, послуги з догляду вдома, а також підтримує людей, які потребують допомоги у відновленні житла, пошкодженого внаслідок російської агресії. На сайті організації окремо зазначено, що Карітас допомагає відновлювати квартири й будинки у Запоріжжі та громадах, які зазнали пошкоджень через воєнні дії . Це свідчить про те, що діяльність фонду має не лише благодійний, а й соціально-відновлювальний характер, оскільки спрямована на стабілізацію життєвої ситуації людини або родини.

Окремий напрям роботи БФ «Карітас Запоріжжя» пов’язаний із соціальними послугами та підтримкою сімей із дітьми. Організація здійснює роботу з дітьми та молоддю, організовує освітні, розважальні, стабілізаційно-психологічні заходи для дітей і батьків, а також розвиває дитячі простори. Така діяльність є особливо важливою для Запорізького регіону, оскільки значна частина дітей пережила досвід переміщення, втрати безпечного середовища, розлуки з близькими, навчання в умовах війни або проживання в громадах із підвищеним рівнем небезпеки. Тому робота з дітьми та сім’ями має не лише гуманітарне, а й адаптаційне, психологічне та соціально-педагогічне значення.

БФ «Карітас Запоріжжя» можна розглядати як приклад організації, що демонструє перехід волонтерства від ситуативної допомоги до інституційно організованої громадської активності. Фонд не лише розподіляє ресурси, а й формує систему підтримки, у якій поєднуються благодійність, соціальна робота, волонтерська участь, юридичне консультування, психологічна допомога та взаємодія з громадами. Важливим є також те, що організація

залучає до своєї діяльності благодійників і небайдужих громадян, створюючи можливості для участі населення у допомозі постраждалим від війни. На сторінці благодійної допомоги зазначено, що фонд продовжує підтримувати громадян, які постраждали від війни та опинилися у складних життєвих обставинах, а кожен охочий може долучитися до підтримки його діяльності через благодійний внесок .

Діяльність БФ «Карітас Запоріжжя» у регіоні має багатовекторний характер і поєднує матеріальну, соціальну, психологічну, юридичну та відновлювальну допомогу. Основне значення цієї організації полягає в тому, що вона забезпечує не лише задоволення першочергових потреб населення, а й сприяє соціальній адаптації, відновленню життєстійкості, підтримці родин і посиленню громадської солідарності. У контексті дослідження волонтерства як форми громадської активності населення БФ «Карітас Запоріжжя» виступає прикладом сталої організованої волонтерсько-благодійної діяльності, яка є важливим елементом системи підтримки населення Запоріжжя та Запорізької області в умовах війни.

Окремої уваги заслуговує благодійний фонд «Посмішка ЮА», який є одним із помітних суб’єктів громадської та волонтерської активності в Запорізькому регіоні. Діяльність фонду має виразне соціально-гуманітарне спрямування і пов’язана з підтримкою вразливих категорій населення, зокрема внутрішньо переміщених осіб, дітей, жінок, родин, осіб, які опинилися у складних життєвих обставинах, а також людей, які постраждали від насильства чи наслідків воєнних дій. Особливість цієї організації полягає в тому, що вона не обмежується лише гуманітарною допомогою, а поєднує її із психологічною, соціальною, інформаційною, освітньою та захисною підтримкою. На офіційному сайті БФ «Посмішка ЮА» зазначено, що фонд надає психологічну допомогу, соціальний супровід, сприяє доступу до шкільної та дошкільної освіти, проводить групові заходи для жінок, чоловіків, родин і дітей, надає гуманітарну допомогу, а також посилює роботу державних служб і громадських організацій. Окремо підкреслюється надання конфіденційної

фахової допомоги постраждалим від гендерно зумовленого насильства та насильства, пов’язаного з конфліктом.

Діяльність БФ «Посмішка ЮА» є показовою, оскільки вона демонструє перехід від традиційного розуміння волонтерства як разової допомоги до більш професійної та комплексної моделі підтримки. Фонд працює не лише з наслідками соціальних проблем, а й з їхніми причинами, а саме психологічною травматизацією, соціальною ізоляцією, домашнім і гендерно зумовленим насильством, нестачею інформації про доступні послуги, труднощами адаптації ВПО, вразливістю дітей та родин у кризових умовах. Це дозволяє розглядати діяльність організації як важливу складову регіональної системи соціальної підтримки, у якій волонтерська активність поєднується з елементами професійної соціальної роботи, кризового консультування та міжвідомчої взаємодії.

Важливою характеристикою БФ «Посмішка ЮА» є його орієнтація на роботу з населенням у важкодоступних громадах. На сторінці напрямів роботи фонду зазначено, що організація прагне відповідати на потреби вразливих категорій населення у важкодоступних громадах 20 областей України, реалізуючи комплексні програми в різних секторах. Для Запорізької області така спрямованість має особливе значення, оскільки регіон поєднує проблеми великого міста, прифронтових територій, громад із високим рівнем безпекових ризиків, а також значної кількості внутрішньо переміщених осіб.

Одним із ключових напрямів роботи фонду є програми захисту населення. Вони спрямовані на захист і відновлення прав та безпеки людей в умовах кризових ситуацій, воєнного конфлікту, надзвичайних ситуацій та складних життєвих обставин. Фонд реалізує проєкти із загального захисту, захисту дітей, протидії гендерно зумовленому насильству, а також інформування про мінну небезпеку. Важливо, що така діяльність має не лише допоміжний, а й профілактичний характер, оскільки спрямована на запобігання повторній травматизації, підвищення обізнаності населення,

формування навичок безпечної поведінки та своєчасне перенаправлення людей до спеціалізованих служб.

Важливою формою практичної діяльності БФ «Посмішка ЮА» є робота мобільних бригад соціально-психологічної допомоги. Саме ця форма підтримки є особливо актуальною для прифронтового регіону, оскільки не всі люди мають можливість самостійно звернутися до соціальних служб, психологічних центрів або громадських організацій. Мобільні бригади надають безоплатну соціально-психологічну допомогу людям незалежно від статі та статусу перебування у громаді, тобто як місцевим мешканцям, так і внутрішньо переміщеним особам. Допомога надається у форматі екстреного реагування та консультування, що дозволяє оперативно відповідати на запити людей, які перебувають у кризовому стані або потребують невідкладної підтримки.

До основних завдань мобільних бригад належать надання психологічної допомоги постраждалим від гендерно зумовленого насильства, реагування на повідомлення про випадки насильства, кризове й екстрене втручання, інформування про медичні, юридичні та соціальні послуги, роз’яснення прав постраждалих осіб і можливостей отримання допомоги, а також проведення інформаційно-просвітницької роботи. До складу мобільної бригади входять психолог або психологиня, соціальний працівник або соціальна працівниця, а також водій з автомобілем. Така структура дає змогу не лише консультувати людину, а й забезпечувати виїзний формат допомоги, що є особливо важливим для осіб, які через психологічний стан, небезпеку, маломобільність або соціальну ізоляцію не можуть самостійно звернутися по підтримку.

Для Запорізького регіону важливо, що мобільні бригади фонду мають безпосередню прив’язку до м. Запоріжжя та Запорізького району. На сайті організації подано окрему інформацію про роботу таких бригад у місті та районі, що підтверджує локальну присутність фонду й орієнтацію на потреби саме регіонального населення. Окрім того, зазначено, що мобільні бригади працюють за підтримки UNFPA, Фонду ООН у галузі народонаселення, у

координації з державними структурами та за фінансової підтримки міжнародних партнерів. Це свідчить про те, що діяльність БФ «Посмішка ЮА» поєднує місцеву волонтерську активність із міжнародними гуманітарними стандартами та партнерськими механізмами допомоги.

Показовим прикладом практичної роботи фонду є реагування на наслідки ракетних обстрілів у Запоріжжі. У матеріалах організації зазначається, що після обстрілу міста мобільна бригада та кейс-менеджери виїжджали для надання допомоги постраждалим, зокрема проводили психологічні консультації та перенаправляли людей на отримання соціальної допомоги і реєстрацію компенсації за пошкоджене майно. Такий приклад демонструє, що діяльність фонду має не лише плановий, а й кризовий характер, оскільки організація здатна оперативно реагувати на надзвичайні події, пов’язані з воєнними діями.

Окремим важливим напрямом діяльності БФ «Посмішка ЮА» є підтримка людей, які постраждали внаслідок бойових дій та різних форм насильства під час війни. На сторінці, присвяченій протидії гендерно зумовленому насильству та сексуальному насильству, пов’язаному з конфліктом, зазначено, що фонд надає конфіденційну соціально-психологічну підтримку як внутрішньо переміщеним особам, так і місцевому населенню. У роботі залучені соціальні фахівчині, психологині, дитяча психологиня, фахівчиня з ведення випадку та юристка. Така міждисциплінарна команда дозволяє комплексно працювати з потребами людини: від психологічної стабілізації до правової консультації та подальшого соціального супроводу.

Значення БФ «Посмішка ЮА» для розвитку волонтерства в Запорізькому регіоні полягає також у тому, що фонд працює не ізольовано, а у взаємодії з державними службами, громадськими організаціями, міжнародними партнерами та місцевими громадами. На сайті фонду зазначено, що організація не прагне замінити роботу держави, а навпаки – вибудовує і посилює систему координації та перенаправлення з іншими громадськими організаціями і державними службами різних рівнів у сфері захисту. Це є важливою ознакою

інституційного розвитку волонтерської діяльності, адже допомога стає більш упорядкованою, адресною та включеною в ширшу систему соціального реагування.

Аналіз діяльності БФ «Посмішка ЮА» свідчить, що ця організація виконує важливу функцію у сфері психосоціальної підтримки населення. У прифронтовому регіоні психологічні наслідки війни, евакуації, втрати житла, розлуки з близькими, насильства, постійної небезпеки та невизначеності потребують не меншої уваги, ніж матеріальні потреби. Саме тому мобільна форма роботи дозволяє наблизити допомогу до людей, які не завжди мають доступ до стаціонарних центрів підтримки. Така діяльність має соціальний, профілактичний і стабілізаційний характер, оскільки сприяє зниженню рівня напруження, попередженню насильства, підтримці родин, інформуванню населення про доступні послуги та зміцненню життєстійкості громади.

Благодійний фонд «Посмішка ЮА» можна розглядати як приклад організації, що реалізує психосоціальну модель волонтерської та благодійної допомоги. Її діяльність поєднує психологічне консультування, соціальний супровід, кризове реагування, захист дітей і дорослих, підтримку постраждалих від насильства, гуманітарну допомогу та взаємодію з державними й громадськими структурами. У контексті теми бакалаврської роботи ця організація демонструє, що волонтерство в Запорізькому регіоні є не лише проявом милосердя чи благодійності, а й важливою формою громадської активності, спрямованою на захист людини, підтримку родин, зміцнення соціальної згуртованості та розвиток стійкості місцевих громад в умовах війни.

Важливим суб’єктом волонтерської та гуманітарної допомоги в Запорізькому регіоні є Гуманітарна місія «Проліска», діяльність якої безпосередньо пов’язана з підтримкою населення, що постраждало від війни, обстрілів, вимушеного переміщення та проживання у прифронтових громадах. Ця організація є показовою, оскільки демонструє специфічну для воєнного

часу модель волонтерства – кризову, мобільну та рятувальну допомогу, спрямовану на збереження життя, безпеки й базової життєстійкості людей.

За інформацією самої організації, Гуманітарна місія «Проліска» надає різні види допомоги, серед яких:

– евакуація мирних жителів із зони бойових дій;

– забезпечення матеріалами для екстрених ремонтів житлових будинків і соціальних закладів, пошкоджених унаслідок обстрілів;

– надання непродовольчих товарів першої необхідності постраждалим від обстрілів та евакуйованим;

– психологічна допомога для постраждалих від війни і внутрішньо переміщених осіб;

– соціальний супровід для найбільш вразливих категорій населення, зокрема допомога з відновленням і оформленням документів, вирішенням питань у банківських та медичних установах.

Особливе значення діяльність «Проліски» має саме для Запорізької області, оскільки частина громад регіону перебуває в умовах постійної небезпеки, а населення таких територій часто потребує не лише гуманітарної підтримки, а й термінової евакуації. У матеріалах місії зазначається, що евакуація з громад Запорізької області здійснюється у координації з місцевою владою та відповідними службами. Зокрема, йдеться про громади, які підпадають під обов'язкову евакуацію сімей із дітьми. Після виїзду людей доставляють до транзитного центру в Запоріжжі, де вони отримують первинну гуманітарну, інформаційну та психологічну підтримку.

Діяльність Гуманітарної місії «Проліска» можна охарактеризувати як мобільну кризову модель волонтерської допомоги. Її специфіка полягає в тому, що волонтери та фахівці організації працюють не лише у відносно безпечному середовищі, а й із населенням, яке перебуває у зоні підвищеного ризику. Це відрізняє «Проліску» від багатьох інших волонтерських організацій, адже її діяльність часто пов'язана з виїздами до небезпечних територій, організацією

логістики, супроводом людей під час евакуації, первинною стабілізацією після виїзду та перенаправленням до подальших форм допомоги.

У межах Запорізького регіону особливо важливою є робота «Проліски» з родинами з дітьми, людьми похилого віку, маломобільними особами, людьми з інвалідністю та мешканцями громад, які через безпекову ситуацію не можуть самостійно залишити небезпечну територію. У таких випадках волонтерська допомога фактично набуває рятувального характеру, оскільки йдеться не просто про забезпечення продуктами чи речами першої необхідності, а про організацію безпечного виїзду, підтримку під час дороги, психологічне заспокоєння людини та допомогу в подальшому облаштуванні.

Показовим є те, що евакуаційна діяльність «Проліски» поєднується з подальшою підтримкою евакуйованих. Людина, яка залишає небезпечну громаду, часто перебуває у стані стресу, розгубленості, втрати контролю над власним життям. Вона може не мати чіткого плану подальшого проживання, необхідних документів, достатньої кількості коштів, речей або інформації про доступні соціальні послуги. Саме тому важливою складовою діяльності місії є не лише фізичне переміщення людини з небезпечної території, а й інформаційний, соціальний та психологічний супровід.

У практичному вимірі допомога «Проліски» охоплює кілька взаємопов’язаних етапів.

Перший етап – це виявлення потреб населення та організація виїзду з небезпечних населених пунктів.

Другий – безпосередня евакуація, під час якої важливо забезпечити безпечний маршрут, транспорт, супровід і мінімальні умови для людини в дорозі.

Третій етап – зустріч евакуйованих у транзитному центрі або безпечнішому місці, де вони можуть отримати первинну гуманітарну допомогу.

Четвертий етап – перенаправлення до інших служб, організацій чи місць тимчасового проживання, де людина може отримати більш тривалу підтримку.

Така послідовність свідчить про те, що діяльність місії має не хаотичний, а організований і системний характер.

Важливим напрямом діяльності Гуманітарної місії «Проліска» є також підтримка людей, житло яких було пошкоджене внаслідок обстрілів. Організація надає матеріали для екстрених ремонтів житлових будинків і соціальних закладів, що дозволяє людям тимчасово закрити пошкоджені вікна, двері, покрівлі або інші частини будівель. Для прифронтового регіону така допомога має особливе значення, оскільки не всі постраждалі мають можливість одразу отримати державну компенсацію, оплатити ремонт або переїхати в інше житло. Тому екстрена ремонтна допомога дозволяє хоча б частково стабілізувати побутові умови людей після обстрілів.

Окрему роль відіграє психологічна допомога, яку надає «Проліска» постраждалим від війни та внутрішньо переміщеним особам. У прифронтових громадах люди часто перебувають у стані хронічної тривоги, переживають страх за власне життя, втрату дому, загибель або поранення близьких, вимушену розлуку з родиною. Евакуація для багатьох також є психологічно складним рішенням, оскільки вона пов’язана з необхідністю залишити дім, звичне середовище, майно, домашніх тварин, соціальні зв’язки. Тому психологічний супровід у діяльності місії має не додаткове, а принципово важливе значення, адже допомагає людині пережити перший гострий етап кризи.

З позиції дослідження волонтерства як форми громадської активності населення діяльність Гуманітарної місії «Проліска» демонструє, що в умовах війни волонтерство може виконувати функції, близькі до кризового соціального реагування. Волонтери та фахівці організації фактично стають посередниками між людиною в небезпеці та системою допомоги місцевою владою, соціальними службами, медичними установами, гуманітарними організаціями, транзитними центрами й місцями тимчасового проживання. Така діяльність потребує не лише бажання допомагати, а й організаційних

навичок, координації, професійної підготовки, знання потреб вразливих груп і вміння працювати в умовах ризику.

Важливо підкреслити, що «Проліска» працює не лише з окремими випадками, а з комплексними наслідками війни для громад. Евакуація, гуманітарна підтримка, надання непродовольчих товарів, психологічна допомога, соціальний супровід і допомога у відновленні документів разом формують цілісну систему підтримки людини, яка втратила стабільність через воєнні події. Саме тому діяльність цієї місії можна розглядати як приклад комплексного гуманітарного волонтерства, у якому поєднуються термінове реагування, соціальна допомога та довготриваліша підтримка постраждалих.

Для Запорізької області така модель є надзвичайно актуальною, оскільки регіон поєднує функції прифронтової території, місця евакуації, транзитного простору та центру подальшої підтримки населення. «Проліска» фактично допомагає забезпечити зв’язок між небезпечними громадами області та більш безпечними територіями, куди можуть бути переміщені люди. У цьому контексті її діяльність сприяє не лише порятунку окремих осіб, а й зниженню соціальної напруги, підтримці вразливих груп, збереженню людського потенціалу громад і зміцненню загальної стійкості регіону.

Отже, діяльність Гуманітарної місії «Проліска» в Запорізькій області має важливе значення для регіональної системи волонтерства, оскільки поєднує евакуацію, гуманітарну допомогу, психологічну підтримку, соціальний супровід і допомогу у вирішенні першочергових життєвих проблем. Її специфіка полягає у роботі з людьми, які перебувають у безпосередній небезпеці або не можуть самостійно подолати наслідки воєнних дій. У межах бакалаврської роботи «Проліску» доцільно розглядати як приклад кризового мобільного волонтерства, що виконує не лише допоміжну, а й рятувальну, стабілізаційну та соціально-захисну функції.

Суттєву роль у системі регіонального волонтерства відіграє Український Червоний Хрест у Запоріжжі, діяльність якого поєднує гуманітарну допомогу, соціальну підтримку, психосоціальний супровід, просвітницьку роботу,

навчання населення та розвиток громадської взаємодії. У контексті дослідження волонтерства як форми громадської активності ця організація є важливою тому, що вона демонструє не лише благодійну допомогу постраждалим, а й більш широку модель залучення населення до взаємодопомоги, безпеки, підтримки вразливих груп і розвитку соціальної згуртованості.

Український Червоний Хрест загалом є однією з найбільших гуманітарних організацій в Україні, яка здійснює допомогу вразливим категоріям населення, надає гуманітарну підтримку, бере участь у реагуванні на надзвичайні ситуації, проводить евакуаційні заходи, навчає першій допомозі, інформує про мінну небезпеку, надає психосоціальну підтримку, реалізує проєкти з фізичної та психологічної реабілітації, а також підтримує людей, які постраждали від війни. Для Запорізького регіону, який залишається прифронтовим і має значну кількість внутрішньо переміщених осіб, така діяльність є особливо актуальною, оскільки поєднує як екстрену допомогу, так і довготриваліші форми підтримки населення.

У 2026 році в Запоріжжі працює Громадський центр Українського Червоного Хреста, який позиціонується як безпечний, інклюзивний і доступний простір для надання соціальної підтримки та розвитку громади. Важливо, що центр діє за принципом «єдиного вікна», тобто поєднує різні види допомоги в одному місці. Це має велике практичне значення, оскільки людина, яка звертається по підтримку, може не шукати окремо психолога, соціального консультанта, навчальні програми чи інформацію про ресурси громади, а отримати базову допомогу та перенаправлення в межах одного простору.

На базі Громадського центру у Запоріжжі надаються соціальні консультації, які допомагають людям вирішувати повсякденні питання, орієнтуватися в доступних ресурсах громади, отримувати інформацію про можливості підтримки, соціальні сервіси та інші форми допомоги. Такий напрям є особливо важливим для внутрішньо переміщених осіб, які після

переїзду часто не мають достатньої інформації про місцеву систему соціального захисту, гуманітарні програми, психологічну підтримку, правові можливості або громадські ініціативи. У цьому сенсі центр виконує не лише функцію допомоги, а й функцію соціальної навігації, допомагаючи людині краще адаптуватися в новому середовищі.

Окремим напрямом діяльності центру є психологічна допомога та психосоціальна підтримка. Для Запоріжжя та області це має надзвичайно важливе значення, оскільки населення регіону постійно перебуває під впливом воєнних ризиків, обстрілів, тривожності, втрат, вимушеного переміщення, нестабільності та соціального напруження. Психосоціальна підтримка дозволяє не лише надати людині емоційну допомогу, а й сприяти відновленню її здатності до повсякденного функціонування, спілкування, прийняття рішень і взаємодії з іншими людьми. Це особливо важливо для родин із дітьми, людей похилого віку, осіб з інвалідністю, ВПО та людей, які пережили кризові події.

Важливою складовою роботи Українського Червоного Хреста в Запоріжжі є навчання населення навичкам першої допомоги. У прифронтовому регіоні такі знання мають не лише освітнє, а й практично-рятувальне значення. В умовах обстрілів, руйнувань, травмування людей або затримки прибуття спеціалізованих служб базові навички першої допомоги можуть бути критично важливими. Тому така діяльність сприяє формуванню культури самодопомоги та взаємодопомоги, коли громадяни не залишаються пасивними спостерігачами кризових ситуацій, а здобувають знання й уміння, необхідні для підтримки себе та інших.

Не менш важливим напрямом є інформування про мінну небезпеку. Для Запорізької області ця проблема є особливо актуальною через близькість до зони бойових дій, обстріли, забруднення територій вибухонебезпечними предметами та ризики для цивільного населення. Просвітницька діяльність Українського Червоного Хреста у цій сфері спрямована на підвищення рівня безпеки населення, формування обережної поведінки, зменшення ризику травмування та попередження небезпечних дій. Така робота має

профілактичний характер і є важливою частиною волонтерської активності, оскільки спрямована не лише на подолання наслідків проблеми, а й на її попередження.

Окремо слід відзначити, що в Громадському центрі Українського Червоного Хреста у Запоріжжі створено молодіжний простір, де проводяться активності, навчальні програми та зустрічі, спрямовані на розвиток особистих навичок і соціальної взаємодії. Це має важливе значення для теми громадської активності, оскільки молодь не лише отримує підтримку, а й поступово залучається до соціально корисної діяльності, волонтерських ініціатив, командної роботи та участі у житті громади. У такому форматі волонтерство стає не лише допомогою іншим, а й засобом громадянського виховання, розвитку відповідальності, лідерства та солідарності.

Важливим елементом діяльності центру є також наявність реабілітаційного простору та робота фахівців мобільних реабілітаційних команд. Така підтримка орієнтована на людей, які потребують відновлення рухових функцій, покращення фізичної активності та емоційного стану після травм, поранень, захворювань або впливу війни. Для Запорізького регіону це особливо важливо, адже наслідки війни проявляються не лише в гуманітарних потребах, а й у фізичній, психологічній та соціальній вразливості людей. Тому діяльність Українського Червоного Хреста охоплює не тільки кризове реагування, а й елементи відновлення та реабілітації.

Значення Українського Червоного Хреста в Запоріжжі полягає також у тому, що його діяльність сприяє посиленню соціальної згуртованості громади. Громадський центр створює простір, де різні групи населення можуть отримати підтримку, інформацію, нові навички та можливість взаємодії. Це важливо для внутрішньо переміщених осіб, які потребують адаптації до нового середовища, а також для місцевих мешканців, які в умовах війни теж стикаються з психологічним напруженням, економічними труднощами, безпековими ризиками й потребою в додатковій підтримці.

Діяльність Українського Червоного Хреста доцільно розглядати як приклад комплексної гуманітарно-соціальної моделі волонтерства. Якщо Гуманітарна місія «Проліска» більшою мірою репрезентує кризово-евакуаційну модель допомоги, БФ «Карітас Запоріжжя» – модель комплексної гуманітарної та соціальної підтримки, а БФ «Посмішка ЮА» – психосоціальну модель допомоги, то Український Червоний Хрест поєднує одразу кілька напрямів гуманітарну підтримку, соціальні консультації, навчання, психосоціальну допомогу, реабілітацію, безпекову просвіту та розвиток молодіжної активності.

Практична цінність цієї організації полягає в тому, що вона не лише реагує на вже наявні проблеми, а й формує в населення навички, необхідні для виживання, безпеки та взаємодопомоги в умовах війни. Навчання першій допомозі, інформування про мінну небезпеку, психосоціальна підтримка, молодіжні активності та соціальні консультації сприяють тому, що люди стають більш обізнаними, адаптованими й здатними діяти в кризових ситуаціях. Саме тому діяльність Українського Червоного Хреста можна розглядати як важливий чинник розвитку громадської активності населення.

Український Червоний Хрест у Запоріжжі є важливим суб'єктом регіональної системи волонтерства, оскільки його діяльність поєднує гуманітарну, соціальну, психологічну, навчальну, реабілітаційну та просвітницьку підтримку. Значення Громадського центру полягає в тому, що він виступає не лише місцем отримання допомоги, а й простором розвитку громади, соціальної взаємодії, формування навичок безпеки, самодопомоги та взаємодопомоги. У межах дослідження волонтерства як форми громадської активності населення діяльність Українського Червоного Хреста в Запоріжжі можна визначити як приклад інституційно організованого волонтерства, що сприяє підтримці вразливих категорій, посиленню життєстійкості населення та зміцненню соціальної згуртованості прифронтового регіону.

Окремий напрям волонтерської активності в Запорізькому регіоні пов'язаний із діяльністю Координаційного гуманітарного центру та груп

швидкого реагування. Їхня роль є особливо важливою в умовах прифронтового регіону, де гуманітарні потреби населення змінюються дуже швидко, а допомога має надаватися не лише системно, а й оперативно. Якщо благодійні фонди та гуманітарні місії переважно зосереджуються на безпосередньому наданні допомоги населенню, то координаційні структури забезпечують організацію, узгодження та спрямування цієї допомоги відповідно до реальних потреб громад.

За інформацією Запорізької обласної державної адміністрації, у Запорізькій області понад 200 організацій співпрацюють із Координаційним гуманітарним центром, а його основним завданням є координація діяльності громадських організацій і гуманітарних місій. Це свідчить про те, що волонтерська діяльність у регіоні має не лише стихійний або ініціативний характер, а поступово набуває рис організованої мережевої взаємодії. У таких умовах важливим стає не лише сам факт надання допомоги, а й те, наскільки вона є адресною, своєчасною, узгодженою та недубльованою.

Координаційний гуманітарний центр виконує важливу організаційну та управлінську функцію у сфері волонтерства. Його діяльність спрямована на об’єднання зусиль волонтерів, громадських організацій, благодійних фондів, гуманітарних місій, органів місцевої влади, комунальних служб, рятувальників і міжнародних партнерів. У практичному вимірі це дозволяє швидше виявляти потреби населення, розподіляти ресурси між громадами, спрямовувати допомогу туди, де вона є найбільш необхідною, а також уникати ситуацій, коли одні категорії населення отримують надмірну підтримку, тоді як інші залишаються поза увагою.

Особливе значення координація має для прифронтових та постраждалих громад Запорізької області. У таких громадах потреби населення можуть виникати раптово, після обстрілів, руйнування житла, пошкодження інфраструктури, евакуації людей або загострення безпекової ситуації. Саме тому важливо, щоб волонтерська допомога не була хаотичною, а спиралася на чітке розуміння ситуації в конкретній громаді. Координаційний центр у цьому

контексті виступає своєрідною ланкою між потребами населення і ресурсами громадського та гуманітарного сектору.

Важливою складовою цієї роботи є діяльність груп швидкого реагування. За інформацією Запорізької ОВА, до таких груп у Запоріжжі долучаються волонтери, які проходять відповідне навчання та допомагають комунальним службам і рятувальникам у ліквідації наслідків ворожих обстрілів. Це може включати допомогу в розборі завалів, прибиранні уламків, закритті пошкоджених вікон, організації першочергової підтримки мешканців пошкоджених будинків, передачі гуманітарної допомоги, інформуванні людей про подальші дії та направленні їх до відповідних служб.

Діяльність груп швидкого реагування має особливу практичну цінність, оскільки вона демонструє здатність волонтерського сектору оперативно включатися в подолання наслідків кризових подій. У випадку обстрілів час реагування є критично важливим люди можуть залишатися без вікон, світла, води, необхідних речей, документів або базової інформації щодо отримання допомоги. Тому участь підготовлених волонтерів дозволяє посилити роботу офіційних служб і швидше надати підтримку постраждалим мешканцям.

Водночас важливо підкреслити, що групи швидкого реагування не замінюють діяльність ДСНС, поліції, медичних чи комунальних служб. Їхня роль полягає у допоміжній, підтримувальній та організаційній участі. Волонтери можуть виконувати ті завдання, які не потребують спеціальних повноважень, але є надзвичайно важливими для стабілізації ситуації після обстрілів. Саме в цьому проявляється практична цінність громадської активності населення не залишається лише отримувачем допомоги, а частина громадян сама долучається до підтримки постраждалих і відновлення нормального функціонування громади.

Діяльність Координаційного гуманітарного центру та груп швидкого реагування є показовою, оскільки вона демонструє перехід волонтерства від індивідуальної ініціативи до системної громадської участі. Якщо на початкових етапах волонтерська активність часто мала спонтанний характер,

то в умовах тривалої війни вона поступово інституціоналізується з’являються координаційні механізми, навчання волонтерів, розподіл функцій, взаємодія з владою, облік потреб населення та налагодження партнерств. Це підвищує ефективність волонтерської діяльності й робить її більш стійкою.

Крім того, діяльність таких структур сприяє розвитку довіри між громадськістю та органами влади. У кризових умовах населення часто потребує не лише матеріальної допомоги, а й відчуття, що ситуація контролюється, що поруч є люди й організації, готові підтримати. Координаційний гуманітарний центр у цьому контексті виступає майданчиком для взаємодії різних суб’єктів допомоги, а групи швидкого реагування – практичним інструментом швидкої підтримки на місцях.

Важливою перевагою такої моделі є також можливість об’єднання різних ресурсів. Волонтери можуть надавати людський ресурс і час, благодійні фонди – матеріальну допомогу, міжнародні організації – фінансову та технічну підтримку, місцева влада – інформацію про потреби громад і організаційний супровід, комунальні служби та рятувальники – професійне реагування на наслідки обстрілів. Саме така взаємодія дозволяє зробити волонтерську допомогу більш результативною.

Координаційний гуманітарний центр і групи швидкого реагування відіграють важливу роль у розвитку волонтерства в Запорізькому регіоні. Їхня діяльність забезпечує організацію, узгодження та оперативність надання допомоги населенню, особливо в умовах обстрілів, руйнувань і зростання гуманітарних потреб. У межах дослідження волонтерства як форми громадської активності населення ці структури можна розглядати як приклад координаційно-організаційної моделі волонтерства, що поєднує громадську ініціативу, управлінську взаємодію, кризове реагування та партнерство між владою, громадським сектором і гуманітарними організаціями.

Значущою регіональною ініціативою у сфері розвитку громадської активності є Центр активної взаємодії для громад, відкритий у Запоріжжі за сприяння Програми розвитку ООН в Україні. Його створення є важливим для

Запорізького регіону, оскільки в умовах війни волонтерська діяльність потребує не лише матеріальних ресурсів, а й безпечних просторів для координації, навчання, комунікації та спільного планування дій. На відміну від благодійних фондів і гуманітарних місій, які безпосередньо надають допомогу населенню, Центр активної взаємодії для громад виконує передусім інституційну та організаційну функцію. Він створює умови для того, щоб волонтери, громадські організації, представники громад, релоковані громади та робочі групи могли взаємодіяти між собою, обмінюватися досвідом, планувати спільні ініціативи й посилювати власну спроможність.

Особливістю Центру є те, що він функціонує як безпечний простір, розташований в укритті. Для прифронтового Запоріжжя це має принципове значення, адже проведення зустрічей, тренінгів, консультацій і координаційних заходів в умовах воєнної небезпеки потребує не лише організаційної, а й фізичної безпеки учасників. Простір обладнаний для роботи громадських організацій, волонтерів, представників релокованих громад, а також робочих груп із громадської безпеки та відновлення громад Запорізької області. Можливість одночасного перебування до 40 осіб дає змогу проводити як невеликі робочі зустрічі, так і тренінги, консультації, обговорення та спільне планування проєктів.

Важливо підкреслити, що такий центр не є звичайним місцем для зібрань. Його значення полягає в тому, що він формує комунікаційну інфраструктуру громадської активності. У межах цього простору можуть зустрічатися різні суб’єкти, які в умовах війни працюють над розв’язанням соціальних, гуманітарних, безпекових та відновлювальних проблем. Це можуть бути волонтери, громадські активісти, представники благодійних організацій, соціальних служб, органів місцевого самоврядування, поліції, молодіжних ініціатив, релокованих громад та міжнародних партнерів. Саме така взаємодія дозволяє переходити від окремих ініціатив до більш узгодженої та системної роботи.

Центр активної взаємодії для громад є важливим прикладом того, що волонтерство в регіоні проявляється не лише у безпосередньому наданні допомоги населенню, а й у створенні умов для розвитку громадської участі. Волонтерська діяльність потребує організації, навчання, планування, комунікації, розподілу ролей і партнерської взаємодії. Саме ці функції може забезпечувати такий центр. Він сприяє тому, щоб громадські ініціативи не залишалися ситуативними чи розрізненими, а набували більшої сталісті, професійності та результативності.

Окреме значення має навчальний компонент діяльності Центру. У межах проєкту проводилися тренінги з проєктного менеджменту та комунікації для робочих груп із громадської безпеки та згуртованості. Це є важливим, оскільки сучасне волонтерство потребує не лише бажання допомагати, а й конкретних управлінських, комунікативних та організаційних навичок. Волонтери й представники громадських ініціатив мають уміти визначати потреби населення, планувати заходи, залучати партнерів, координувати ресурси, писати проєкти, комунікувати з владою та громадою, оцінювати результати своєї діяльності. Тому навчання з проєктного менеджменту та комунікації безпосередньо сприяє підвищенню ефективності громадської активності в регіоні.

Особливо важливим є те, що діяльність Центру пов’язана з питаннями громадської безпеки, згуртованості та відновлення громад. Для Запорізької області ці напрями є надзвичайно актуальними, оскільки регіон зазнає впливу бойових дій, обстрілів, вимушеного переміщення населення, руйнування інфраструктури та соціальної напруги. У таких умовах громадська активність має бути спрямована не лише на подолання поточних проблем, а й на підготовку громад до відновлення, посилення їхньої стійкості та здатності самостійно реагувати на виклики. Центр активної взаємодії створює платформу, де ці питання можуть обговорюватися за участю різних сторін.

На відміну від організацій, які працюють переважно з конкретними категоріями отримувачів допомоги, Центр активної взаємодії для громад

орієнтований на підтримку самих суб’єктів громадської активності. Тобто його цільовою аудиторією є не лише люди, які потребують допомоги, а й ті, хто цю допомогу організовує волонтери, громадські організації, активісти, представники громад і робочих груп. Такий підхід є дуже важливим, адже ефективність волонтерства залежить не лише від кількості небайдужих людей, а й від того, чи мають вони простір, знання, партнерів і механізми для реалізації своїх ініціатив.

Значення Центру також полягає у сприянні партнерству між громадським сектором і місцевою владою. У кризових умовах ефективна допомога населенню неможлива без взаємодії різних інституцій. Волонтери можуть швидко реагувати на потреби людей, громадські організації – реалізовувати соціальні та гуманітарні проєкти, місцева влада – надавати інформацію про потреби громад і координувати процеси, міжнародні організації – забезпечувати ресурсну та експертну підтримку. Центр активної взаємодії виступає майданчиком, де ці суб’єкти можуть узгоджувати дії, обговорювати проблеми та знаходити спільні рішення.

У практичному вимірі діяльність такого Центру сприяє підвищенню організованості волонтерського руху. Якщо волонтерські ініціативи діють окремо одна від одної, існує ризик дублювання допомоги, нерівномірного розподілу ресурсів, недостатньої поінформованості населення та слабкої взаємодії між організаціями. Наявність спільного простору для комунікації дозволяє краще координувати зусилля, обмінюватися інформацією, швидше реагувати на запити громад і планувати довготривалі проєкти. Це особливо важливо для Запорізької області, де потреби населення часто змінюються залежно від безпекової ситуації.

Діяльність Центру активної взаємодії для громад також має значення для релокованих громад, які через війну були змушені переміститися або частково перенести свою діяльність до Запоріжжя. Для таких громад важливо зберігати зв’язок між мешканцями, підтримувати управлінську спроможність, планувати відновлення, працювати з внутрішньо переміщеними особами та не втрачати

соціальну згуртованість. Центр створює умови для того, щоб представники таких громад могли проводити зустрічі, консультуватися, співпрацювати з партнерами та брати участь у спільних ініціативах.

З позиції теми дослідження Центр активної взаємодії для громад можна розглядати як приклад того, що волонтерство є не лише формою допомоги, а й механізмом розвитку громадянської участі. Через участь у тренінгах, робочих групах, консультаціях, спільних обговореннях і проєктах громадяни набувають досвіду самоорганізації, комунікації, відповідальності, партнерства й участі у прийнятті рішень. Це свідчить про те, що волонтерство поступово переходить від індивідуальної благодійної активності до більш широкої форми громадської залученості.

Центр активної взаємодії для громад у Запоріжжі є важливою регіональною ініціативою, яка сприяє розвитку волонтерства, громадської активності, партнерства, безпеки та відновлення громад. Його діяльність полягає не у безпосередньому розподілі гуманітарної допомоги, а у створенні умов для ефективної роботи тих суб'єктів, які цю допомогу організовують і реалізують.

Для узагальнення аналізу діяльності основних волонтерських організацій та ініціатив регіону доцільно подати порівняльну характеристику.

Таблиця 2.2

Порівняльна характеристика діяльності волонтерських організацій та ініціатив м. Запоріжжя і Запорізької області

Організація / ініціатива	Основні напрями діяльності	Цільові групи	Форми допомоги	Особливості діяльності
БФ «Карітас Запоріжжя»	Гуманітарна допомога, соціальні послуги, грошова підтримка, ремонт пошкодженого житла, робота з дітьми та сім'ями	ВПО, місцеві мешканці вразливих категорій, сім'ї з дітьми, постраждалі від війни	Продуктові й гігієнічні набори, психологічні консультації, соціальний супровід, підтримка житла	Поєднує матеріальну допомогу із соціальними послугами та довготривалою підтримкою

Продовження таблиці 2.2

БФ «Посмішка ЮА»	Соціально-психологічна допомога, кризове реагування, підтримка жінок, дітей, сімей, ВПО	ВПО, жінки, діти, сім'ї у складних життєвих обставинах, постраждалі від насильства	Мобільні бригади, гаряча лінія, психологічні консультації, соціальний супровід	Орієнтується на психосоціальну підтримку та роботу з вразливими категоріями
Гуманітарна місія «Проліска»	Евакуація, гуманітарна допомога, соціальний супровід, допомога населенню прифронтових громад	Жителі прифронтових територій, евакуйовані особи, люди похилого віку, сім'ї з дітьми	Евакуаційний супровід, матеріальна допомога, підтримка під час переміщення	Має мобільний кризовий характер і працює з найбільш уразливими групами в небезпечних умовах
Український Червоний Хрест у Запоріжжі	Соціальна підтримка, психосоціальна допомога, навчання, консультування, розвиток громади	ВПО, постраждалі від війни, соціально вразливі групи, місцеві мешканці	Консультації, тренінги, освітні заходи, соціальна підтримка за принципом «єдиного вікна»	Забезпечує комплексний доступ до різних видів допомоги в одному просторі
Координаційний гуманітарний центр і групи швидкого реагування	Координація гуманітарних місій, допомога після обстрілів, розвиток груп швидкого реагування	Постраждалі від обстрілів, мешканці пошкодженого житла, громади області	Координація волонтерів, ліквідація наслідків обстрілів, гуманітарна допомога, навчання	Виконує координаційну функцію та об'єднує діяльність багатьох організацій
Центр активної взаємодії для громад	Підтримка громадських ініціатив, організація зустрічей, тренінгів, консультацій, робота з релокованими громадами	Громадські організації, волонтери, активісти, представники громад, робочі групи з безпеки та відновлення	Надання простору для роботи, навчання, координації та комунікації	Сприяє інституційному розвитку волонтерства та громадської активності

Як видно з таблиці 2.2, волонтерські організації та ініціативи м. Запоріжжя і Запорізької області мають різну спеціалізацію, однак їхня діяльність взаємодоповнює одна одну. БФ «Карітас Запоріжжя» більшою мірою орієнтований на поєднання гуманітарної допомоги із соціальними

послугами та підтримкою родин. БФ «Посмішка ЮА» вирізняється розвитком соціально-психологічної допомоги, мобільних бригад і підтримкою людей, які перебувають у складних життєвих обставинах. Гуманітарна місія «Проліска» реалізує кризову евакуаційну модель допомоги, спрямовану на збереження життя і безпеки населення прифронтових громад. Український Червоний Хрест у Запоріжжі забезпечує комплексну підтримку населення через громадський центр, навчання та консультування. Координаційний гуманітарний центр і Центр активної взаємодії для громад виконують важливу організаційну функцію, оскільки сприяють координації, навчанню, комунікації та посиленню взаємодії між волонтерами, громадськими організаціями, місцевою владою і громадами.

Проведений аналіз дозволяє виділити кілька основних моделей волонтерської діяльності в Запорізькому регіоні.

Перша модель – гуманітарно-соціальна, яка передбачає надання матеріальної допомоги, соціального супроводу, консультацій та підтримки базових потреб населення. Її прикладом є діяльність БФ «Карітас Запоріжжя».

Друга модель – психосоціальна, спрямована на психологічну підтримку, кризове втручання, роботу з постраждалими від насильства, підтримку дітей, жінок і родин; вона характерна для БФ «Посмішка ЮА» та Українського Червоного Хреста.

Третя модель – евакуаційно-кризова, орієнтована на безпечне переміщення людей із небезпечних територій і первинну допомогу евакуйованим; її представляє Гуманітарна місія «Проліска».

Четверта модель – координаційно-організаційна, яка забезпечує узгодження діяльності волонтерів, громадських організацій, місцевої влади й міжнародних партнерів; її демонструють Координаційний гуманітарний центр і Центр активної взаємодії для громад.

Важливо зазначити, що діяльність волонтерських організацій у Запорізькому регіоні не обмежується лише наданням допомоги постраждалим. Вона також сприяє формуванню громадської відповідальності,

взаємодопомоги, соціальної згуртованості та довіри між населенням, громадським сектором і владою. Через участь у волонтерських ініціативах мешканці регіону не лише отримують підтримку, а й самі долучаються до розв'язання соціальних проблем, допомоги іншим людям, відновлення громад і подолання наслідків війни.

Отже, аналіз діяльності волонтерських організацій та ініціатив м. Запоріжжя і Запорізької області свідчить про сформованість у регіоні розгалуженої системи громадської допомоги, яка поєднує гуманітарну, соціальну, психологічну, евакуаційну та координаційну складові. Волонтерство в регіоні виступає не лише формою благодійності, а й важливим механізмом громадської активності населення, що забезпечує підтримку вразливих категорій, реагування на кризові ситуації, розвиток партнерств і посилення стійкості громад в умовах війни.

2.3. Проблеми та напрями активізації волонтерської діяльності населення на регіональному рівні

Проведений аналіз волонтерської діяльності в м. Запоріжжя та Запорізькій області засвідчив, що в умовах війни волонтерство стало одним із важливих механізмів підтримки населення, реагування на гуманітарні виклики, допомоги внутрішньо переміщеним особам, постраждалим від обстрілів, родинам із дітьми, людям похилого віку, особам з інвалідністю та мешканцям прифронтових громад. Волонтерські організації та ініціативи регіону виконують гуманітарну, соціальну, психологічну, евакуаційну, координаційну, просвітницьку та відновлювальну функції.

Водночас практичний аналіз діяльності волонтерських організацій регіону показує, що розвиток волонтерства супроводжується низкою проблем, які ускладнюють його ефективність, сталість та масове залучення населення. Ці проблеми мають як загальноукраїнський, так і виразний регіональний характер. Для Запорізької області вони особливо загострюються через

прифронтове розташування, постійні обстріли, часткову окупацію територій області, значну кількість внутрішньо переміщених осіб, високе навантаження на громадський сектор і соціальні служби, а також потребу в оперативному реагуванні на кризові ситуації.

Однією з ключових проблем є безпековий чинник. Волонтерська діяльність у Запорізькому регіоні часто здійснюється в умовах підвищеної небезпеки, що пов’язано з ракетними ударами, артилерійськими обстрілами, руйнуванням інфраструктури, мінною небезпекою та необхідністю роботи у прифронтових громадах. Це ускладнює доставку гуманітарної допомоги, евакуацію населення, проведення виїзних консультацій, роботу мобільних бригад і груп швидкого реагування. Волонтери нерідко стикаються з ризиками для власного життя і здоров’я, що потребує спеціальної підготовки, дотримання протоколів безпеки, забезпечення засобами індивідуального захисту та психологічної готовності до роботи в кризових умовах.

Другою важливою проблемою є ресурсне виснаження волонтерських організацій та самих волонтерів. Тривала війна зумовила постійне зростання потреб населення у продуктах харчування, засобах гігієни, ліках, психологічній допомозі, евакуації, юридичних консультаціях, підтримці житла та соціальному супроводі. Водночас ресурси волонтерських організацій не є необмеженими. Вони залежать від благодійних внесків, грантової підтримки, міжнародних партнерів, місцевого бізнесу та активності громадян. Через тривалість воєнного стану спостерігається поступове зниження інтенсивності донатів, втома населення від постійних зборів, перевантаження працівників благодійних фондів і зменшення кількості людей, готових систематично долучатися до волонтерської діяльності.

Окремої уваги потребує проблема професійного та емоційного вигорання волонтерів. Волонтери, які постійно працюють із людьми у кризових ситуаціях, постраждалими від обстрілів, евакуйованими, родинами, що втратили житло, дітьми, людьми похилого віку або особами, які пережили насильство, самі перебувають під сильним психологічним навантаженням.

Особливо це стосується фахівців мобільних бригад, груп швидкого реагування, евакуаційних команд, психологів, соціальних працівників і координаторів гуманітарної допомоги. За відсутності системної психологічної підтримки, супервізії, відпочинку й ротації кадрів волонтери можуть втрачати мотивацію, емоційну стійкість і здатність якісно виконувати свої функції.

Наступною проблемою є нерівномірність доступу населення до волонтерської допомоги. У місті Запоріжжі зосереджено значну кількість благодійних фондів, громадських організацій, гуманітарних штабів, центрів підтримки та волонтерських ініціатив. Натомість у віддалених, сільських, прифронтових або частково ізольованих громадах доступ до допомоги може бути обмеженим через безпекову ситуацію, транспортні труднощі, недостатню кількість волонтерів на місцях, нестачу інформації або слабшу організаційну спроможність громад. Унаслідок цього частина населення може отримувати допомогу нерегулярно або не мати повної інформації про доступні послуги.

Важливою проблемою залишається координація діяльності волонтерських організацій, органів влади, соціальних служб, міжнародних партнерів і місцевих ініціатив. Аналіз діяльності Координаційного гуманітарного центру свідчить, що в регіоні вже формується система взаємодії між різними суб’єктами допомоги. Однак у практичній площині все ще можуть виникати труднощі, пов’язані з дублюванням допомоги, нерівномірним розподілом ресурсів, недостатнім обміном інформацією, різними підходами до оцінки потреб населення та відсутністю єдиної цифрової системи обліку запитів і наданої допомоги. Це знижує ефективність волонтерської діяльності й може призводити до того, що окремі категорії населення залишаються поза увагою.

Ще однією проблемою є недостатня підготовка частини волонтерів до роботи в умовах війни. Бажання допомагати є важливою передумовою волонтерської активності, однак у кризових умовах цього недостатньо. Волонтери мають володіти базовими знаннями з безпеки, першої допомоги, комунікації з людьми у стресі, етичних принципів роботи з вразливими

категоріями, правил евакуації, мінної безпеки, захисту персональних даних, недопущення дискримінації та перенаправлення людей до спеціалізованих служб. Без такої підготовки існує ризик неефективної або навіть шкідливої допомоги, особливо у випадках роботи з дітьми, постраждалими від насильства, людьми з інвалідністю, літніми людьми чи особами, які перебувають у гострому кризовому стані.

Проблемним питанням є також недостатнє залучення широких груп населення до волонтерської діяльності. В умовах війни багато людей готові допомагати, однак не завжди знають, куди звернутися, які саме форми допомоги потрібні, як безпечно долучитися до ініціатив, скільки часу потрібно витрачати, чи можна допомагати дистанційно або без спеціальної підготовки. Частина населення сприймає волонтерство лише як фінансові пожертви або фізичну допомогу на складах, хоча насправді існує значно більше форм участі: інформаційна підтримка, допомога з логістикою, проведення занять для дітей, юридичні консультації, психологічна підтримка, супровід людей похилого віку, допомога у цифрових сервісах, участь у відновлювальних ініціативах, організація благодійних заходів тощо.

Крім того, потребує посилення інформаційна складова волонтерської діяльності. Населення не завжди володіє повною інформацією про те, які організації працюють у регіоні, яку допомогу вони надають, хто може її отримати, як стати волонтером, як перевірити надійність зборів, як уникати шахрайства, як правильно звертатися по допомогу. Недостатня інформаційна прозорість може знижувати довіру до волонтерських ініціатив, а також обмежувати залучення нових учасників. У сукупності зазначені проблеми свідчать про те, що розвиток волонтерської діяльності в Запорізькому регіоні потребує не лише збереження наявних форм допомоги, а й їх подальшого вдосконалення. Особливо важливим є посилення координації, підготовки волонтерів, інформаційної відкритості та доступності допомоги для населення прифронтових і віддалених громад. Саме тому доцільно узагальнити основні

проблеми волонтерської діяльності та можливі напрями їх подолання у вигляді таблиці.

Таблиця 2.3

Проблеми волонтерської діяльності в Запорізькому регіоні та напрями її активізації

Основні проблеми	Прояви проблеми на регіональному рівні	Напрями активізації волонтерської діяльності
Безпекові ризики	Обстріли, мінна небезпека, робота у прифронтових громадах, ризики під час евакуації та доставки допомоги	Навчання волонтерів правилам безпеки, забезпечення засобами захисту, координація з ДСНС, поліцією та місцевою владою
Ресурсне виснаження	Зменшення донатів, нестача гуманітарної допомоги, перевантаження фондів і волонтерів	Розвиток партнерства з бізнесом, міжнародними організаціями, громадами; диверсифікація джерел фінансування
Емоційне вигорання волонтерів	Постійна робота з кризовими випадками, психологічне навантаження, втрата мотивації	Психологічна підтримка волонтерів, супервізії, ротація, навчання самодопомозі та профілактиці вигорання
Емоційне вигорання волонтерів	Постійна робота з кризовими випадками, психологічне навантаження, втрата мотивації	Психологічна підтримка волонтерів, супервізії, ротація, навчання самодопомозі та профілактиці вигорання
Нерівномірний доступ до допомоги	Більша концентрація організацій у м. Запоріжжя, складність роботи у віддалених і прифронтових громадах	Розвиток мобільних бригад, виїзних команд, локальних волонтерських осередків у громадах
Недостатня координація	Дублювання допомоги, нерівномірний розподіл ресурсів, слабкий обмін інформацією	Посилення ролі Координаційного гуманітарного центру, створення єдиної інформаційної бази потреб і допомоги
Недостатня координація	Дублювання допомоги, нерівномірний розподіл ресурсів, слабкий обмін інформацією	Посилення ролі Координаційного гуманітарного центру, створення єдиної інформаційної бази потреб і допомоги
Недостатня підготовка волонтерів	Брак знань із першої допомоги, кризової комунікації, мінної безпеки, роботи з вразливими групами	Системні тренінги, навчальні програми, сертифікація волонтерів, наставництво
Обмежене залучення населення	Люди не завжди знають, як долучитися до волонтерства, які форми допомоги можливі	Інформаційні кампанії, популяризація різних форматів волонтерства, залучення молоді, ВПО, студентів і бізнесу
Недостатня інформаційна прозорість	Нестача доступної інформації про організації, допомогу, збори, можливості участі	Єдиний онлайн-ресурс, публічні звіти, прозора комунікація, перевірені канали інформування

Одним із ключових напрямів активізації волонтерської діяльності населення на регіональному рівні має стати посилення координації між усіма суб'єктами волонтерської допомоги. Досвід Координаційного гуманітарного центру показує, що ефективна допомога потребує не лише наявності організацій і ресурсів, а й узгодження їхніх дій. Доцільним є створення або вдосконалення єдиної регіональної системи обліку потреб населення, актуальних гуманітарних запитів, наявних ресурсів, волонтерських команд і організацій, які працюють у конкретних громадах. Такий підхід дозволить уникати дублювання допомоги, швидше реагувати на кризові ситуації та спрямовувати ресурси туди, де вони найбільш потрібні.

Другим важливим напрямом є розвиток локальних волонтерських осередків у громадах Запорізької області. Оскільки значна частина організацій зосереджена у місті Запоріжжі, важливо підтримувати активність на рівні територіальних громад. Це можуть бути місцеві волонтерські групи при закладах освіти, центрах надання соціальних послуг, молодіжних просторах, бібліотеках, громадських організаціях, релігійних громадах або органах місцевого самоврядування. Локальні осередки краще знають потреби мешканців, можуть швидше реагувати на запити та підтримувати людей, які через вік, стан здоров'я або віддаленість не можуть самостійно звернутися до організацій у місті.

Важливим напрямом активізації є навчання та підготовка волонтерів. У Запорізькому регіоні особливо актуальними є тренінги з першої домедичної допомоги, мінної безпеки, кризової комунікації, психологічної першої допомоги, роботи з дітьми, людьми похилого віку, особами з інвалідністю, внутрішньо переміщеними особами, постраждалими від насильства та людьми, які пережили травматичні події. Таке навчання має бути доступним як для представників організованих волонтерських структур, так і для місцевих мешканців, які бажають долучитися до допомоги громаді.

Окремим напрямом має бути психологічна підтримка самих волонтерів. Якщо волонтери регулярно працюють у кризових умовах, беруть участь в

евакуації, допомагають після обстрілів, спілкуються з людьми у стані горя, тривоги або втрати, вони також потребують професійного супроводу. Доцільно запроваджувати групи підтримки для волонтерів, супервізійні зустрічі, тренінги з профілактики емоційного вигорання, можливості тимчасового відпочинку та ротації. Це дозволить зберігати людський ресурс волонтерського руху й підвищити якість допомоги населенню.

Важливим засобом активізації є залучення молоді до волонтерської діяльності. Молодь може брати участь у гуманітарних, інформаційних, освітніх, культурних, цифрових, екологічних і відновлювальних ініціативах. Для цього доцільно розвивати співпрацю між волонтерськими організаціями, закладами освіти, молодіжними центрами, студентським самоврядуванням і громадськими просторами. Волонтерство для молоді може стати не лише формою допомоги, а й засобом формування громадянської відповідальності, лідерських якостей, соціальної зрілості та практичних навичок командної роботи.

Не менш важливим є залучення внутрішньо переміщених осіб до волонтерських ініціатив. ВПО часто розглядаються лише як отримувачі допомоги, однак багато з них мають професійний досвід, організаційні здібності, бажання бути корисними та потребу в соціальній інтеграції. Участь у волонтерській діяльності може допомогти внутрішньо переміщеним особам відчути приналежність до нової громади, розширити соціальні контакти, подолати ізоляцію та перейти від позиції отримувача допомоги до активного учасника громадського життя.

Перспективним напрямом є розвиток корпоративного волонтерства та партнерства з місцевим бізнесом. Підприємства можуть підтримувати волонтерські ініціативи фінансово, матеріально, логістично, інформаційно або через залучення своїх працівників до соціальних проєктів. Для Запорізького регіону це може бути особливо важливим у питаннях забезпечення транспортом, пальним, ремонтними матеріалами, обладнанням, технікою, продуктами, послугами друку, зв’язку або інформаційного супроводу. Таке

партнерство дозволяє розширити ресурсну базу волонтерства й зробити допомогу більш сталою.

Окремої уваги потребує цифровізація волонтерської діяльності. Доцільним є створення єдиного регіонального онлайн-ресурсу або інтерактивної карти волонтерських організацій, гуманітарних пунктів, центрів підтримки, мобільних бригад, можливостей для волонтерів і актуальних потреб громад. Такий ресурс міг би містити інформацію про те, куди звернутися по допомогу, як долучитися до волонтерства, які збори є перевіреними, які організації працюють у конкретних громадах, які послуги доступні для ВПО, родин із дітьми, людей похилого віку, осіб з інвалідністю та постраждалих від обстрілів. Це підвищило б прозорість, доступність і довіру до волонтерської діяльності.

Важливим напрямом активізації є також розвиток інформаційних кампаній, спрямованих на популяризацію волонтерства як форми громадської активності. Такі кампанії мають показувати, що волонтерство – це не лише передача коштів або речей, а широка система участі, у якій кожна людина може знайти посильну форму допомоги. Доцільно поширювати історії успішних волонтерських ініціатив, приклади допомоги громадам, досвід молодіжного волонтерства, участі ВПО, місцевого бізнесу, освітян, медиків, психологів, юристів і представників інших професій.

Особливого значення набуває підтримка безпечних просторів для волонтерів і громадських організацій. Приклад Центру активної взаємодії для громад у Запоріжжі показує, що для розвитку громадської активності потрібні місця, де можна проводити зустрічі, тренінги, консультації, координаційні наради, навчання та спільне планування. Такі простори мають бути доступними, інклюзивними, безпечними, обладнаними для роботи в умовах воєнного стану та відкритими для різних суб’єктів громадської активності.

До напрямів активізації також слід віднести посилення прозорості та звітності волонтерських організацій. В умовах великої кількості зборів і благодійних ініціатив важливо підтримувати довіру населення. Для цього

організації мають регулярно інформувати громадськість про використані ресурси, результати допомоги, кількість отримувачів підтримки, партнерів, напрями витрат і подальші потреби. Прозорість сприяє зростанню довіри, залученню нових благодійників і формуванню позитивного іміджу волонтерського руху.

Таким чином, активізація волонтерської діяльності населення в Запорізькому регіоні має здійснюватися комплексно. Вона повинна включати не лише збільшення кількості волонтерів, а й підвищення якості їхньої підготовки, покращення координації, розвиток партнерств, психологічну підтримку волонтерів, цифровізацію допомоги, розширення локальних ініціатив у громадах і створення умов для участі різних груп населення.

Отже, основними напрямами активізації волонтерської діяльності населення на регіональному рівні є: посилення координації між організаціями; розвиток локальних волонтерських осередків; навчання і професійна підготовка волонтерів; психологічна підтримка та профілактика вигорання; залучення молоді, ВПО, місцевого бізнесу й активних мешканців громад; цифровізація волонтерської діяльності; створення безпечних просторів для громадської взаємодії; підвищення прозорості та інформаційної відкритості волонтерських ініціатив. Реалізація цих напрямів дозволить зробити волонтерство в Запоріжжі та Запорізькій області більш системним, сталим, ефективним і доступним для широких верств населення.

Висновки до другого розділу

Узагальнюючи результати другого розділу, можна зробити висновок, що волонтерська діяльність у м. Запоріжжя та Запорізькій області є важливою формою громадської активності населення в умовах війни. Аналіз показав, що в регіоні діють різні моделі волонтерської допомоги: гуманітарна, соціальна, психологічна, евакуаційна, координаційна, навчальна та відновлювальна. Водночас розвиток волонтерства ускладнюється безпековими ризиками,

ресурсним виснаженням, емоційним вигоранням волонтерів, нерівномірним доступом населення до допомоги та потребою в кращій координації. Тому подальша активізація волонтерської діяльності має ґрунтуватися на посиленні партнерства між громадськими організаціями, владою, бізнесом і громадами, розвитку локальних ініціатив, навчанні волонтерів, цифровізації допомоги та підвищенні прозорості волонтерських проєктів. Це дозволяє розглядати волонтерство як важливий механізм підтримки населення, громадської самоорганізації та зміцнення стійкості Запорізького регіону.

ВИСНОВКИ

Волонтерська діяльність є складним соціальним явищем, що поєднує морально-ціннісний, громадянський, соціальний, психологічний, організаційний і практичний аспекти. Її сутність полягає у добровільній, соціально спрямованій, безоплатній і неприбутковій діяльності осіб або груп, спрямованій на надання допомоги, підтримку, захист інтересів та покращення умов життя окремих людей, соціальних груп, громад і суспільства загалом. Волонтерство не обмежується звичайною приватною допомогою родичам, друзям чи сусідам, а має суспільно значущий характер і виходить у сферу громадської взаємодії. Основними ознаками волонтерської діяльності є добровільність, безоплатність, соціальна спрямованість, неприбутковість, суспільна корисність, організованість або самоорганізованість, ціннісна мотивація, гнучкість і здатність до швидкого реагування на соціальні потреби. Саме ці ознаки дозволяють відмежувати волонтерство від професійної, комерційної, примусової чи суто приватної допомоги. Важливим є й те, що волонтерська діяльність ґрунтується не лише на бажанні допомогти, а й на внутрішній мотивації особистості, емпатії, солідарності, відповідальності, милосерді та готовності діяти в інтересах інших людей. Принципи волонтерської діяльності визначають її гуманістичний, правовий та етичний зміст. До них належать законність, гуманність, рівність, добровільність, безоплатність, неприбутковість, відповідальність, солідарність і повага до гідності людини. Дотримання цих принципів забезпечує соціально відповідальний характер волонтерської допомоги, її спрямованість на реальні потреби людей і громад, а також запобігає формалізації чи використанню волонтерства з корисливою метою. Отже, волонтерство можна розглядати як особливу форму суспільно корисної активності, що виступає важливим ресурсом розвитку громадянського суспільства, культури взаємодопомоги та соціальної згуртованості населення.

Волонтерство є однією з важливих форм громадської активності населення, оскільки воно передбачає добровільну, свідому та практично спрямовану участь громадян у розв'язанні соціально значущих проблем. На відміну від пасивного співчуття або формальної підтримки, волонтерська діяльність виявляється у конкретних діях, спрямованих на допомогу окремим людям, соціальним групам, громадам і суспільству загалом. Саме через волонтерство особа реалізує активну громадянську позицію, бере участь у суспільному житті, долучається до підтримки вразливих категорій населення та сприяє розвитку культури взаємодопомоги. Волонтерська діяльність водночас виступає проявом соціальної відповідальності населення, оскільки ґрунтується на усвідомленні людиною своєї причетності до життя громади й готовності діяти в інтересах інших. Вона поєднує особисту ініціативу, моральну відповідальність, солідарність, емпатію та здатність до самоорганізації. Через волонтерство населення не лише надає допомогу тим, хто її потребує, а й бере участь у зміцненні громадянського суспільства, розвитку соціального капіталу, формуванні довіри та посиленні соціальної згуртованості. Особливого значення волонтерство набуває в умовах соціальних криз, воєнного стану та зростання потреб у підтримці вразливих груп населення. У таких обставинах воно виконує допоміжну, мобілізаційну, інтеграційну, виховну, комунікативну та ресурсну функції, доповнюючи діяльність державних і соціальних інституцій. Отже, волонтерство можна розглядати не лише як форму благодійної допомоги, а і як важливий механізм громадської участі, соціальної відповідальності та самоорганізації населення, що має особливе значення для розвитку громад і регіонів.

Нормативно-правове забезпечення волонтерської діяльності в Україні має комплексний характер і охоплює низку законодавчих та підзаконних актів, які визначають правові засади організації, здійснення й підтримки волонтерства. Основу такого регулювання становлять Конституція України, Закон України «Про волонтерську діяльність», а також нормативні акти, що регламентують благодійну діяльність, діяльність громадських об'єднань,

надання соціальних послуг, гуманітарної допомоги та фінансово-податкові аспекти неприбуткової діяльності. Це свідчить про те, що волонтерство в Україні поступово набуває статусу не лише морально значущої, а й юридично врегульованої форми громадської активності населення. Важливе значення має Закон України «Про волонтерську діяльність», який визначає сутність волонтерства, його принципи, напрями, суб'єктів, права та обов'язки волонтерів, організацій, що залучають волонтерів, і отримувачів волонтерської допомоги. Законодавче закріплення добровільності, соціальної спрямованості, безоплатності та неприбутковості волонтерської діяльності дозволяє чітко відмежувати її від приватної побутової допомоги, комерційної діяльності або примусової участі. Водночас правове регулювання створює підґрунтя для більш організованого, безпечного, відповідального та прозорого розвитку волонтерського руху. Особливої актуальності нормативно-правове забезпечення волонтерства набуває в умовах воєнного стану, коли волонтерська діяльність стала важливим механізмом підтримки військовослужбовців, внутрішньо переміщених осіб, постраждалого населення, соціально вразливих груп і територіальних громад. У таких умовах правове регулювання має не лише визначати загальні засади волонтерства, а й забезпечувати захист волонтерів, прозорість благодійної та гуманітарної допомоги, координацію діяльності громадських організацій, благодійних фондів, органів влади й місцевого самоврядування. Чинна нормативно-правова база створює необхідні умови для розвитку волонтерської діяльності в Україні, однак її ефективність значною мірою залежить від практичної реалізації правових норм на регіональному рівні. Саме в територіальних громадах проявляються реальні потреби населення, формується взаємодія між волонтерами, громадськими організаціями, соціальними службами та місцевою владою. Тому подальший розвиток волонтерства потребує удосконалення механізмів координації, правової підтримки волонтерів, інформаційного забезпечення, прозорості благодійних зборів і створення безпечних умов для активної участі населення у волонтерській діяльності.

Для аналізу волонтерської діяльності в регіоні було обрано м. Запоріжжя та Запорізьку область. Саме волонтерська діяльність в цьому регіоні має виразну регіональну специфіку, зумовлену прифронтовим розташуванням області, частковою окупацією її територій, значною кількістю внутрішньо переміщених осіб, постійними безпековими ризиками та зростанням соціально-гуманітарних потреб населення. У таких умовах волонтерство набуло не лише благодійного, а й кризового, мобілізаційного, соціального та гуманітарного характеру. Місто Запоріжжя виступає ключовим центром координації волонтерської допомоги, концентрації громадських організацій, благодійних фондів, гуманітарних штабів, молодіжних ініціатив і соціальних сервісів, які забезпечують підтримку як мешканців міста, так і населення громад Запорізької області. Аналіз основних напрямів волонтерської діяльності засвідчує, що в регіоні переважають гуманітарна допомога, підтримка внутрішньо переміщених осіб, допомога постраждалим від обстрілів, евакуаційний супровід, психологічна та соціальна підтримка, допомога військовослужбовцям і ветеранам, а також участь у процесах відновлення громад. Важливою особливістю є те, що волонтерство в Запорізькому регіоні поступово переходить від стихійної допомоги до більш організованої та координованої діяльності, що реалізується через партнерство волонтерів, громадських організацій, благодійних фондів, органів місцевої влади, соціальних служб і міжнародних організацій. Саме волонтерська діяльність у Запоріжжі та Запорізькій області є важливою формою громадської активності населення, яка сприяє підтримці вразливих категорій, посиленню соціальної згуртованості, розвитку взаємодопомоги та збереженню життєстійкості громад в умовах війни. Регіональний досвід свідчить, що волонтерство виконує не лише функцію оперативної допомоги, а й виступає важливим ресурсом соціальної стабільності, громадянської солідарності та відновлення територіальних громад.

Аналіз діяльності волонтерських організацій та ініціатив м. Запоріжжя і Запорізької області засвідчив, що регіональна система волонтерства має

розгалужений, багатофункціональний і практично орієнтований характер. У межах регіону діють організації, які реалізують різні моделі допомоги, а саме благодійний фонд «Карітас Запоріжжя» представляє гуманітарно-соціальну модель підтримки населення, благодійний фонд «Посмішка ЮА» – психосоціальну модель допомоги та захисту вразливих категорій, Гуманітарна місія «Проліска» – евакуаційно-кризову модель реагування, Український Червоний Хрест у Запоріжжі – комплексну гуманітарно-соціальну, навчальну й безпекову підтримку, Координаційний гуманітарний центр і групи швидкого реагування – координаційно-організаційну модель волонтерської діяльності, а Центр активної взаємодії для громад – інституційну модель підтримки громадської активності.

Проведений аналіз показав, що волонтерство в Запорізькому регіоні не обмежується разовою благодійною допомогою чи розподілом гуманітарних ресурсів. Воно охоплює соціальний супровід, психологічну підтримку, евакуацію населення, реагування на наслідки обстрілів, навчання навичкам безпеки, підтримку дітей і родин, роботу з внутрішньо переміщеними особами, допомогу постраждалим від насильства, координацію організацій та розвиток громадських ініціатив. Це свідчить про те, що в умовах війни волонтерська діяльність у регіоні поступово набуває більш системного, професійного та інституційно організованого характеру. Особливістю діяльності розглянутих організацій є їхня здатність швидко реагувати на актуальні потреби населення, поєднувати різні види допомоги та взаємодіяти з місцевою владою, соціальними службами, міжнародними партнерами, громадськими організаціями й самими мешканцями громад. Саме така взаємодія підвищує ефективність волонтерської діяльності, дозволяє уникати дублювання допомоги, забезпечує адресність підтримки та сприяє зміцненню соціальної згуртованості. Волонтерські організації та ініціативи Запорізького регіону є важливим ресурсом підтримки населення в умовах війни. Їхня діяльність не лише забезпечує допомогу вразливим категоріям, а й сприяє розвитку громадської активності, відповідальності, взаємодопомоги та

самоорганізації населення. Це дозволяє розглядати волонтерство в м. Запоріжжя та Запорізькій області як важливу форму громадської участі, що виконує гуманітарну, соціальну, захисну, координаційну та відновлювальну функції.

Проведений аналіз дозволив визначити, що волонтерська діяльність населення на регіональному рівні, має важливе значення для підтримки населення в умовах війни, однак її розвиток супроводжується низкою проблем. До основних із них належать безпекові ризики, ресурсне виснаження волонтерських організацій, емоційне вигорання волонтерів, нерівномірний доступ населення до допомоги, недостатня координація між суб'єктами волонтерської діяльності, потреба у професійній підготовці волонтерів, обмежене залучення окремих груп населення та недостатня інформаційна прозорість. Особливо гостро ці проблеми проявляються у прифронтовому регіоні, де волонтерська допомога часто має не лише гуманітарний, а й кризовий, евакуаційний, соціально-захисний та відновлювальний характер.

Визначено, що активізація волонтерської діяльності населення має здійснюватися через посилення координації між благодійними фондами, громадськими організаціями, місцевою владою, соціальними службами, міжнародними партнерами та самими громадами. Важливими напрямами також є розвиток локальних волонтерських осередків у громадах, системне навчання волонтерів, психологічна підтримка та профілактика професійного вигорання, залучення молоді, внутрішньо переміщених осіб, місцевого бізнесу й активних мешканців до волонтерських ініціатив. Окремого значення набувають цифровізація волонтерської діяльності, створення єдиних інформаційних ресурсів, підтримка безпечних просторів для громадської взаємодії та підвищення прозорості благодійних і волонтерських ініціатив.

Отже, активізація волонтерської діяльності населення на регіональному рівні потребує комплексного підходу, який поєднує організаційні, інформаційні, ресурсні, освітні, психологічні та партнерські механізми. Реалізація таких напрямів сприятиме підвищенню ефективності волонтерської

допомоги, розширенню участі населення в громадському житті, посиленню соціальної згуртованості та зміцненню стійкості громад в умовах війни та подальшого відновлення. Подальший розвиток волонтерської діяльності потребує системної підтримки, ефективної координації, професійної підготовки волонтерів і розширення участі населення у громадському житті регіону.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Балашов Е. Психологічна структура волонтерської діяльності як засобу самореалізації студентів. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія : «Психологія і педагогіка».* 2013. №. 24. С. 12-16.

2. Бевзенко Л. Волонтерський рух в Україні : методологічні проблеми концептуалізації та емпірична фіксація підсумків п’ятирічної активності. Українське суспільство : моніторинг соціальних змін. Київ : Інститут соціології НАН України, 2019. 368 с.

3. Безпалько О. В. Підготовка волонтерів до проведення організаційних форм соціально-педагогічної діяльності. Волонтерство, порадник для організатора волонтерського руху в Україні. Київ : ВГЦ «Волонтер», 2001. 137 с.

4. Безпалько О., Заверинко Н., Звєра І., Лях Т. Волонтерство : порадник для організатора волонтерського руху. Київ : ВГЦ «Волонтер», 2016. 176 с.

5. Благодійний фонд «Посмішка ЮА». Мобільні бригади соціально-психологічної допомоги. URL: https://www.posmishka.org.ua/directions/mobilni-bryhady-sotsialno-psykholohichnoi-dopomohy/ (дата звернення: 06.04.2026).

6. Благодійний фонд «Посмішка ЮА». Офіційний сайт благодійного фонду. URL: https://www.posmishka.org.ua/ (дата звернення: 06.04.2026).

7. Блоха Я. Світоглядні засади волонтерства в Україні в умовах війни. *Філософські обрії*. 2023. № 47. С. 80-88.

8. Бондаренко А., Вдовцов Ю. Посібник по роботі з волонтерами / за ред. Н. Голинської. Київ : МБФ «Карітас України», 2021. 118 с.

9. Бондаренко З. П. З історії розвитку благодійної діяльності та волонтерства. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді.* 2005. №. 8. С. 335-341.

10. Бондаренко З. П. Модель організації волонтерської роботи в умовах вищого навчального закладу. *Соціальна педагогіка : теорія і практика*. 2007. № 4. С. 50-59.

11. Бондаренко З. П. Організація волонтерської роботи майбутніх соціальних педагогів в умовах вищого навчального закладу : автореф. Дис. канд. пед. наук : 13.00.05. Київ, 2008. 16 с.

12. Бондаренко З. П. Соціально-педагогічне волонтерство як бренд сучасної студентської молоді. *Вісн. Ун-ту ім. Альфреда Нобеля. Серія : Педагогіка і психологія.* 2019. № 2. С. 130-137.

13. Бондаренко З. П. Щодо особистісних якостей майбутніх соціальних педагогів у контексті волонтерсьої діяльності. *Соціалізація особистості*. 2007. № 29. С. 24-38.

14. Вашкович В. В., Карабін Т. О., Лазур Я. В. Посібник волонтера. Одеса : Олді+, 2022. 164 с.

15. Вашкович В. В., Манзюк В. В., Рошканюк В. М. Волонтерська діяльність у змісті соціальної функції держави : монографія. Ужгород : Видавничий дім «Гельветика», 2019. 200 с.

16. Вєдєнєєв Д. В., Турчак О. В. Волонтерський рух в Україні в ході російсько-української війни: ризики праці та форми державного і громадського визнання. *Військово-науковий вісник*. 2018. №. 30. С. 206-216.

17. Волонтерські програми в Україні. URL: https://mfa.gov.ua/ua/aboutukraine/volunteering (дата звернення: 20.02.2026).

18. Гірченко О., Перетятько В. Дослідження компоненту духовності в структурі ціннісних орієнтацій волонтерів. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія «Психологічні науки».* 2015. Вип. 126. С. 43-46.

19. Гнатовський М. М., Короткий Т. Р., Хендель В. І. Міжнародне гуманітарне право. Довідник для журналістів. 2-ге вид. Одеса : Фенікс, 2015. 240 с.

20. Горєлов Д. М., Волонтерський рух : світовий досвід та українські громадянські практики : аналітична доповідь. Київ : НІСД, 2015. 36 с.

21. Горінов П., Драпушко Р. Волонтерська діяльність в Україні : соціально-правове дослідження. Київ, 2022. 150 с.

22. Грига І. Досвід волонтерської роботи та напрями її вдосконалення. Соціальна робота в Україні : перші кроки. Київ : Видавн. дім КМ «Academia», 2000. 173 с.

23. Гуманітарна місія «Проліска». Крок за кроком до безпеки : евакуація у Запорізькій області триває. URL: https://proliska.org/krok-za-krokom-do-bezpeky-evakuatsiia-u-zaporizkij-oblasti-tryvaie/ (дата звернення: 06.04.2026).

24. Демида С., Носок М. Мотивація студентів до волонтерської діяльності. *Збірник наукових праць вісник ЛДУ БЖД*. 2016. № 13. С. 169-174.

25. Деякі питання Національної соціальної сервісної служби України : Постанова Кабінету Міністрів України від 26.08.2020 № 783. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/783-2020-%D0%BF#Text (дата звернення: 12.03.2026).

26. Запорізька міська рада. Інформація для внутрішньо переміщених осіб. URL: https://zp.gov.ua/pages/277558-informaciia-dlia-vpo (дата звернення: 03.04.2026).

27. Запорізька міська рада. Центр активної взаємодії для громад відкрили у Запоріжжі. URL: https://zp.gov.ua/news/199635-centr-aktivnoyi-vzajemodiyi-dlia-gromad-vidkrili-u-zaporizzi (дата звернення: 04.04.2026).

28. Запорізька обласна державна адміністрація. Групи швидкого реагування – допомога в ліквідації наслідків ворожих обстрілів. URL: https://www.zoda.gov.ua/news/72283/grupi-shvidkogo-reaguvannya-dopomoga-v-likvidatsiji-naslidkiv-vorozhih-obstriliv.html (дата звернення: 04.04.2026).

29. Запорізька обласна державна адміністрація. Гуманітарна допомога прифронтовому регіону : керівник фонду Project Victory Ukraine відвідав Запорізьку область. URL: https://www.zoda.gov.ua/news/78510/gumanitarna-

dopomoga-prifrontovomu-regionu-kerivnik-fondu-Project-Victory-Ukrainevidvid-avzaporizku-oblast.html (дата звернення: 05.04.2026).

30. Запорізька обласна державна адміністрація. Підтримка ВПО та співпраця з громадами регіону : представники обласної влади та Координаційного гуманітарного центру обговорили спільні плани на цей рік. URL: https://www.zoda.gov.ua/news/72791/pidtrimka-vpo-ta-spivpratsya-zgromadami-regionu-predstavniki-oblasnoji-vladi-ta-koordinatsiynogo- gumanitarnogo-tsentru-obgovorili-spilni-plani-na-tsey-rik.html (дата звернення: 03.03.2026).

31. Запорізька обласна державна адміністрація. Понад 1000 запорізьких волонтерів змогли виїхати за межі країни через електронну систему «Шлях». URL: https://www.zoda.gov.ua/news/64089/ponad-1000-zaporizkih-volonterivzm-ogli-vijihati-za-mezhi-krajini-cherez-elektronnu-sistemu-shlyah.html (дата звернення: 06.04.2026).

32. Зленко І. С. Психологічна готовність особистості до волонтерської діяльності. Київ : Перші кроки у науку, 2016. 43 с.

33. Зливков В. Л., Лукомська С. О., Федан О. Психодіагностика особистості у кризових життєвих ситуаціях. Київ : Педагогічна думка, 2016. 219 с.

34. Калениченко Р. А. Волонтерство в соціальній роботі. Київ : КиМУ, 2018. 86 с.

35. Капська А. Й. Підготовка волонтерів до соціальної роботи. Київ : Дерсоцслужба, 2015. 312 с.

36. Карітас Запоріжжя. Комплексна підтримка евакуйованих, внутрішньо переміщених осіб та постраждалих від війни громад у Миколаївській, Запорізькій та Дніпропетровській областях. URL: https://zp/caritas.ua/комплексна-підтримка-евакуйованих/ (дата звернення: 06.04.2026).

37. Карітас Запоріжжя. Офіційний сайт благодійного фонду «Карітас Запоріжжя». URL: https://zp.caritas.ua/ (дата звернення: 06.04.2026).

38. Кокорський В. Ф. Динаміка генералізованої довіри і волонтерство в Україні після Революції Гідності. *Політичне життя*. 2018. № 3. С. 96-100.

39. Коломієць Л. Т. Психологічні особливості мотивації волонтерської діяльності. *Психологічний часопис*. 2017. № 5. С. 79-90.

40. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text (дата звернення: 12.03.2026).

41. Кравцова Є. О. Система принципів волонтерської діяльності в Україні. *Часопис Київського університету права*. 2023. № 2. С. 49-53.

42. Кратіонова В. О., Ларіонова Н. Б., Песоцька О. П. Волонтерство як фактор особистісно-професійного розвитку майбутніх соціальних педагогів та працівників. Волонтерство як ресурс соціальної роботи у громаді. Київ : Христ. дит. фонд, 2006. 47 с.

43. Лях Т. Волонтерство як суспільний феномен. *Проблеми педагогічних технологій*. 2004. № 3-4. С. 139-144.

44. Маккарлі С., Лінч Р. Управління діяльністю волонтерів : як залучити громадськість до вирішення проблем суспільства. Київ : Гурт, 2018. 286 с.

45. Манелюк Ю., Луценко В., Савчук Н. Волонтерський рух України в умовах військової агресії. *Політикус.* 2022. № 6. С. 29-33.

46. Матійчик А. В. Волонтерська діяльність як детермінанта розвитку громадянського суспільства. *Грані*. 2016. № 8. С. 100-107.

47. Міністерство розвитку громад та територій України. Перелік територій, на яких ведуться / велися бойові дії або тимчасово окупованих Російською Федерацією. URL: https://mindev.gov.ua/diialnist/pryfrontovi-terytorii/perelik-terytorii-na-iakykh-vedutsia-velysia-boiovi-dii-abo-tymchasovo-okupovanykh-rosiiskoiu-federatsiieiu (дата звернення: 13.04.2026).

48. Мірошниченко О. А. Профілактика синдрому «професійного вигорання» у працюючих в екстремальних умовах. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2015. 156 с.

49. Нагорна Д. Технології залучення молоді до волонтерства в Україні. *Social Work and Education.* 2022. № 9. С. 3.

50. Назарук В. Волонтерський рух в Україні : від історії до релігій. *Перехрестя.* 2000. № 7. С. 21-27.

51. Організація волонтерського руху у вищих навчальних закладах : Діагностичний інструментарій : методичні розробки / укл. Т. О. Рудякевич. Житомир : ЖДУ, 2004. 20 с.

52. Панькова О. В., Касперович О. Ю. Український волонтерський рух в умовах збройної російської агресії в контексті національних та глобальних викликів і можливостей повоєнного відновлення країни. *Журнал європейської економіки.* 2022. № 3. С. 277-290.

53. Панькова О. В., Касперович О. Ю., Іщенко О. В. Ресурсний потенціал волонтерського руху українського суспільства : дослідницька розвідка. *Український соціум.* 2016. № 1 (56). С. 65-74.

54. Підготовка волонтерів до роботи з дітьми обмежених функціональних можливостей : метод. рекоменд. до проведення тренінгових занять / О. В. Безпалько та ін. Київ : Видав-во Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, 2001. 32 с.

55. Підготовка волонтерів та їх роль у реалізації соціальних проектів / за заг. ред. І. Звєрєвої, Г. Лактіонової. Київ : Наук. світ, 2001. 49 с.

56. Погрібна В. Л. Волонтерський рух як ознака змін у ментальності українців. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого».* 2016. № 3. С. 196-202.

57. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17 (дата звернення: 13.03.2026).

58. Поліщук Ю. Й. Участь сучасних громадських молодіжних об’єднань у волонтерському русі в Україні : монографія. Тернопіль : ТНПУ, 2005. 432 с.

59. Попов С. Ю. Пошук ресурсів для розвитку суспільного сектору. Луганськ : Благодійний фонд «Підліток», 2004. 108 с.

60. Про благодійну діяльність та благодійні організації : Закон України від 05.07.2012 № 5073-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/5073-17 (дата звернення: 13.03.2026).

61. Про волонтерську діяльність : Закон України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3236-17#Text (дата звернення: 02.03.2026).

62. Про громадські об'єднання : Закон України від 22.03.2012 № 4572-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17#Text (дата звернення: -13.03.2026).

63. Про гуманітарну допомогу : Закон України від 22.10.1999 № 1192-XIV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1192-14#Text (дата звернення: 13.03.2026).

64. Про затвердження Положення про волонтерську діяльність у сфері надання соціальних послуг : Постанова Кабінету Міністрів України від 10 грудня 2003 р. № 1895. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1895-2003-%D0%BF#Text (дата звернення: 12.03.2026).

65. Про затвердження Порядку надання волонтерської допомоги за окремими напрямами волонтерської діяльності : Постанова Кабінету Міністрів України від 05.08.2015 № 556. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/556-2015-%D0%BF#Text (дата звернення: 12.03.2026).

66. Про соціальні послуги : Закон України від 17.01.2019 № 2671-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text (дата звернення: 23.03.2026).

67. Про схвалення Концепції Державної цільової соціальної програми розвитку волонтерської діяльності на період до 2030 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 30.06.2023 № 715-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/840-2025-%D1%80 (дата звернення: 23.03.2026).

68. Програма розвитку ООН в Україні. У Запоріжжі запрацював молодіжний центр для переміщеної молоді завдяки ЄС та ПРООН. URL: https://www.undp.org/uk/ukraine/press-releases/u-zaporizhzhi-zapratsyuvavmolodizhnyy-tsentr-dlya-peremishchenoyi-molodi-zavdyaky-yes-ta-undp (дата звернення: 06.04.2026).

69. Путівник з волонтерства : навч.-метод. посіб. / за заг. ред. Н. С. Пилипів. Київ : Національна соціальна сервісна служба України, 2022. 68 с.

70. Рудякевич Т. О. Організація волонтерського руху у вищих навчальних закладах. Діагностичний інструментарій : методичні розробки. Житомир : ЖДУ. 2020. 48 с.

71. Сидоренко О. О. Волонтерський рух у світі та в Україні. *Актуальні проблеми психології*. 2016. №. 28. С. 16.

72. Скиданович В. Психологічна структура волонтерської діяльності студентів. *Збірник наукових праць*. *Психологія.* 2018. № 22. С. 62-68.

73. Скитьова Г. С. Школа волонтерів : навчальний посібник. Київ : Педагогічна думка, 2016. 166 с.

74. Соціальне і правове забезпечення волонтерської діяльності в Україні в умовах безпекових викликів : матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конф. / за заг. ред. П. В. Горінова, Р. Г. Драпушка; Навчально-науковий інститут права УДУ імені Михайла Драгоманова (м. Київ, 27 квітня 2023 р.). Київ, 2023. 246 с.

75. Тарасенко Т. Волонтерська діяльність як пріоритет державної молодіжної політики в Україні. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2016. № 2. С. 121-129.

76. Ткаченко Д. Технології профілактики емоційного вигорання волонтерів та працівників недержавних організацій. *Соціальна робота*. 2017. № 2. С. 49-51.

77. Трубнікова О. А. Структура соціально-психологічної готовності особистості до волонтерства. *Актуальні проблеми психології*. 2019. № 19. С. 23-30.

78. Український Червоний Хрест : веб-сайт. URL: https://redcross.org.ua/ news/2026/03/ 141299/ (дата звернення: 04.04.2026).

79. Харченко С. Я. Історія, теорія та практика волонтерського руху в Україні : навч.-метод. посіб. для студ., магістрів, аспірантів та спеціалістів у галузі соц. роботи, соц. педагогіки. Луганськ : Вид-во ДЗ «ЛНУ ім. Тараса Шевченка», 2008. 320 с.

80. Хорунжий Ю. М. Українські меценати : доброчинність – наша риса. Київ : Видавн. дім КМ «Академія», 2001. 137 с.

81. Чайка І. Ю. Волонтерство : сутність феномена та особливості його функціонування в сучасній Україні. *Грані*. 2017. № 7. С. 72-79.

82. Шайгородський Ю. Політична участь як чинник формування громадської думки та поведінкових моделей громадян. Політична система України : конституційна модель та політичні практики : монографія / кол. авт.: Зеленько Г. І. (кер., наук. ред.) та ін. Київ : ІПіЕнД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2023. 445 с.

83. Шумакова О. С. Зміст волонтерської діяльності студентів-волонтерів ВНЗ. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. 2013. № 23 (282). С. 213-225.

84. Янц Н. Д. Основи діяльності волонтерів : курс лекцій. Переяслав Хмельницький, 2009. 119 с.

85. Яремчук С., Семенюк-Прибатень А., Адамовський В. Правові інструменти розвитку волонтерства в Україні : на виклики воєнного часу. *Академічні візії.* 2023. № 17. С. 20-23.

86. Яцюк Т. Теоретико-правова характеристика інституту волонтерства в Україні і основні законодавчі принципи. URL: https://previous.scientia.report/index.php/archive/article/view/933 (дата звернення: 12.03.2026).